Thomas Bernhard

SOĞUK*

Bir Soyutlama

Türkçesi: Sezer Duru

*SEL

SOĞUK*

Bir Soyutlama

THOMAS BERNHARD, (1931-1989) Hollanda'da doğup Avusturya'da büyüyen Bernhard, büyükbabası olan yazar Johannes Freumbichler tarafından bir sanatçı gibi yetiştirildi. Seekirchen'de ilkokula gitti, Salzburg'daki çeşitli okullarda orta öğrenime devam ederken 1947'de eğitimini bırakıp çıraklığa başladı. Gençliği boyunca yaşadığı solunum yolu rahatsızlıkları yüzünden 1949'da iki yıllığına sanatoryuma yatırıldı. 1952'de Salzburg'daki Mozarteum'da müzik eğitimini sürdürürken Demokratisches Volksblatt gazetesinde muhabirlik yaptı. 1957'den sonra geçimini esasen yazarlıktan sağladı. İngiltere'de ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaşadıktan sonra 1965'te yeniden Avusturya'ya döndü. Çok sayıda ödül alan ve Türkçeye pek çok eseri çevrilen Bernhard'ın otobiyografik beşlemesinin diğer kitapları da yayınevimiz tarafından yayımlanmaktadır.

*SEL YAYINCILIK
Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

http://www.selyayincilik.com
E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:
Çatalçeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat
Cağaloğlu - İstanbul
E-mail: siparis@selyayincilik.com
Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

*SEL YAYINCILIK: 763
ISBN 978-975-570-783-9

SOĞUK
Bir Soyutlama
Thomas Bernhard
Deneme

Türkçesi: Sezer Duru

Özgün Adı:
Die Kälte - Eine Isolation

© Residenz Verlag im NÖ Pressehaus Druck - und Verlagsgesmbh. St. Pölten-Salzburg-Wien, 1981
© Onk Telif Hakları Ajansı aracılığıyla Sel Yayıncılık, 2014

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı
Editör: Bülent Doğan
Redaksiyon: Ümit Mutlu
Kapak tasarımı ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: Nisan 2016

Bu kitap Çağdaş Alman Edebiyatı Dizisi, ADIMLAR/SCHRITTE projesi çerçevesinde, S.Fischer Vakfı (Berlin), Ernst Reuter Girişimi ve Pro Helvetia desteği ile Sezer Duru (İstanbul) ve Egon Ammann (Berlin) editörlüğünde yayımlanmıştır.

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası
Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203
Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 11931

Thomas Bernhard

Soğuk

Bir Soyutlama

Türkçesi: Sezer Duru

Deneme

Her hastalık, aslında bir ruh hastalığıdır.

Novalis

Akciğerimdeki gölgeler yüzünden hayatıma da gölge düşmüştü. *Grafenhof* sözcüğü içimde tam anlamıyla dehşet uyandırıyordu: Orada, genç bir insanı dehşete düşürecek metotlar eşliğinde başhekim ve iki asistanı koşulsuz hüküm sürüyordu. Yardım almak için geldiğim bu yerde tam tersine çaresizlikle karşılaşmıştım. Zaten bunu oradaki daha ilk saatlerimde fark etmiştim, hatta ilk birkaç gün sonunda durumun berbatlığı daha da ortaya çıkmıştı. Hastaların durumu, benimki de dahil, düzeleceğine kötüye gidiyordu. Benden önce Grafenhof'a yatırılanlarla aynı akıbeti paylaşmaktan korkuyordum, zira onlarda umutsuzluk ve çöküşten başka bir şey göremiyordum. Her gün ayin yapılan şapele ilk gidişimde, duvarlarda bir düzine ölüm ilanı okumuştum, bunlar son birkaç haftada ölenler için yazılmış kısa metinlerdi; büyük ihtimalle şimdi benim yürüdüğüm yüksek ve soğuk koridorlardan onlar da geçmişti. Keçeden yapılmış eski püskü terlikleri, hırpani savaş sonrası pijamaları ve kirli yakalarıyla hastalar, termometre çizelgelerini koltuk altlarına sıkıştırmış halde yanımdan sırayla, kuşkulu bakışlarını bana dikerek geçiyor, ana binanın yanındaki açık alanda kurulmuş ve yer yer çökmüş tahta verandadaki şezlonglara doğru ilerliyorlardı. Burası iki bin metre yük-

sekliğindeki Heukareck Dağı'na bakıyordu, bu dağın yüzlerce metre uzunluktaki gölgesi dört ay boyunca, sanatoryumun alt kısmındaki Schwarzach Vadisi'ni karanlıkta bırakırdı. Tanrının ne çirkin bir ürünü, diye düşündüm, insanın sefilliğinin ne korkunç bir örneği! Buradaki insanlar toplumdan kalıcı olarak dışlanmışlardı; yanımdan geçerken iğrenç, acınası ve kutsal bir gurur içinde, kahverengi tükürük hokkalarını açıp içine tükürüyorlardı. Bu işlemi son derece büyük ve utanmazca bir vakarla, akıllarına gelen her yerde gerçekleştiriyorlardı. Koridorlar, bu geçit alayı sırasında keçe terliklerin muşamba zemine sürtmesiyle çıkan seslerle dolup taşıyordu. Seyrine daldığım yürüyüş, daha önce sadece Katolik cenazelerinde şahit olduğum törensel bir havayla, şezlongların olduğu verandada son buldu. Bu dini geçit alayına katılan herkes kendi kutsal ekmek kabını, yani kahverengi tükürük hokkasını da önünde taşıyordu. Son hasta da verandaya girip paslanmış demir parmaklıklı yataklardan birine uzanınca; hastalıkları nedeniyle bitap düşmüş, uzun burunlu, büyük kulaklı, uzun kollu ve eğri bacaklı, keskin-çürük kokulu bedenler o aşınmış, gri, küf kokulu, kesinlikle ısıtmayan, sadece aba olarak nitelendirilebilecek battaniyelerin altına teslim olunca, derin bir sessizlik hüküm sürmeye başladı. Orada, her şeyi net şekilde görebildiğim ama dikkat çekmediğim köşede, benim için yeni ve bir o kadar da itici, iğrenç, tiksindirici ve insanın düşebileceği en alt nokta olan bu sahneyi bir *gözlemci* olarak izliyordum. Oysa o iğrenç sahnenin bir parçası olmuştum bile. Elimde tükürük hokkam, kolumun altında termometre çizelgem duruyordu ve ben de veranda yolundaydım. Şok olmuş bir halde sondan üçüncü sırada duran yatağıma gittim. Yatağım, saatlerce ölü gibi yatıp ansızın tükürmek için doğrulan iki yaşlı adamın arasındaydı. Hastaların neredeyse hepsi durmadan, üstelik de büyük miktarda balgam üretiyordu; çoğunun bir değil birkaç

tükürük hokkası vardı. Sanki hayattaki en önemli işleri balgam üretmek ve birbirlerini daha çok balgam üretmek için teşvik etmekti. Aralarında bir yarış vardı adeta, kazananı da en çok balgamı üretip hokkasında en çok balgamı biriktiren hasta oluyordu. Doktorlar benden de bu yarışa katılmamı bekliyorlardı ama ben boşuna uğraşıyordum, balgam üretemiyordum; sürekli tükürüp duruyordum ama tükürük hokkam boş kalıyordu. Günlerce uğraştım ama başaramadım. Bir işe yaramayan öksürmelerden ötürü boğazım iyice tahriş olmuştu; kendimi feci şekilde üşütmüş gibi hissediyordum ama azıcık bile balgam üretemiyordum. İyi de, bana balgam çıkartmam için emir verilmemiş miydi? Laboratuvar onu bekliyordu, hatta sanki tüm Grafenhof onu bekliyordu, ama verecek hiçbir şeyim yoktu. Çıkartmak istiyordum, daha çok istediğim bir şey yoktu. Ben de bu tükürme sanatında bol bol antrenman yaptım, etrafımda bunu yapanları izleyerek öğrenmeye çalıştım; ama tek elde ettiğim şey boğazımdaki bitmek bilmeyen ağrı oldu. Göğüs kafesim tamamen iltihaplanmışa benziyordu. Boş tükürük hokkama bakarken kendimi çaresiz ve başarısız hissediyordum. Öksürüp göğsümden bir şeyler çıkarmaktaki kararlılığım giderek bir çılgınlığa dönüştü ve nihayet tam bir histeri halini aldı. Bu acınası denemelerim fazlasıyla dikkat çekti, herkesin ilgisi benim üstümde gibiydi. Ben ısrarlı şekilde uğraştıkça diğer hastaların bana daha da dikkat etmeleriyle cezalandırıldım. Bakışlarıyla ve tükürme konusundaki iş bilirlikleriyle beni sürekli cezalandırıyor, *nasıl* öksürülmesi gerektiğini, akciğerlerin *nasıl* uyarılması gerektiğini canlı olarak gösteriyorlardı. Akciğerleri sanki yıllardır kullandıkları bir enstrüman gibiydi, bu konuda zaman içinde iyice ustalaşmışlardı, sanatlarını bir virtüöz gibi icra ediyorlardı. Bu orkestra, müziğini kusursuz şekilde sergileyerek beni utandırıyordu, eksiksiz bir sanatsal yeterlilikle çalıyorlardı ve benim onlar-

dan biri olmaya çalışmam nafileydi. Akciğerlerimi parçalasam da, onların şeytani bakışlarından, kötü niyetli kuşkularından ve fesat kahkahalarından kurtulamıyor, kendi yetersiz sanatımla baş başa kalıyordum. Benimki bomboşken, ustalaşmış olanların yanında balgam dolu üç dört şişe duruyordu. Şişeyi umutsuzlukla tekrar açıyor ve hayal kırıklığıyla tekrar kapatıyordum. Ama *tükürmek zorundaydım*. Herkes benden bunu istiyordu. Sonunda büyük bir güçle, uzun, yoğun öksürükler ürettim, giderek daha fazla öksürdüm ve bu yapay öksürükler konusunda uzman oldum, sonunda da bir şeyler öksürmeyi başardım. Şişeye tükürdüm ve laboratuvara koştum. Ama ne yazık ki işe yarayacak miktarda değildi. Üç dört gün sonra ise, akciğerime öylesine işkence ettim ki sonunda gerçekten işe yarar bir şeyleri öksürerek tükürmeyi başardım. Yavaş yavaş tükürük hokkam yarısına kadar doldu. Hâlâ acemiydim ama umut vadediyordum. Şişenin içindekiler, her ne kadar ilk başta ışığa tutulup güvensizlikle tetkik edildiyse de, kabul edilmişti. Akciğer hastasıydım, demek ki tükürmem gerekiyordu! Ama sonuç *pozitif* değildi, bu gizli derneğin asil bir üyesi olmamıştım. Diğerleri tarafından küçümsenmek beni derinden vurdu. Herkes bulaşıcı, yani pozitifti, bense değildim. Her gün daha fazla balgam istendi, artık bir rutine dönüşmüştü ve akciğerlerim de bu günlük tahrişe alışmıştı. Artık rahatlıkla balgam üretebiliyordum, yarım şişe öğleden önce, yarım şişe de öğleden sonra; laboratuvar memnundu. Ama sonuçlar hep *negatifti*. Başlarda sadece doktorlar hayal kırıklığına uğruyorlardı, ama sonraları ben de üzülmeye başladım. Yanlış olan bir şeyler vardı. Benim de diğerleri gibi pozitif sonuçlar çıkarmam gerekmiyor muydu? Beş hafta sonra başardım: Ben de pozitiftim. Ben de artık bu derneğin tam üyesiydim. Açık akciğer veremim onaylanmıştı. Memnuniyet, hasta arkadaşlarım arasında hemen yayıldı, ben de memnundum. Durumdaki sapkınlı-

ğın farkında değildim. Herkesin yüzü gülüyordu, doktorlar da rahatlamıştı. Gerekli tedavi yapılabilirdi artık: Ameliyat değildi elbette, ilaç tedavisi uygulanacaktı. Belki de hemen hava verilecek ya da dağlama yapılacaktı. Tüm seçenekler göz önüne alındı. Durumum ameliyat gerektirmiyordu, dolayısıyla sağ göğüs kafesimdeki kaburgalarımın kesilip akciğerimden birinin alınmasından korkmama gerek yoktu. Önce, hava verme işlemi yapılacak diye düşündüm. Bu işe yaramazsa da dağlama yapılacak, ondan sonra da ameliyat gelecekti. Artık akciğer hastalıkları konusunda uzman hale gelmiştim, neyin ne olduğunu biliyordum. İlk evrede her zaman hava verme işlemi olurdu. Gördüğüm kadarıyla bu rutin bir işlemdi, buradaki herkes sürekli olarak borulara bağlanır, göğüsleri delinirdi, günlük bir olaydı bu. Streptomisin tedavisine başlayacaklar, diye düşündüm. Sonuçlarımın pozitif çıkması gerçekten de diğer hastalar tarafından memnuniyetle karşılanmıştı. İstedikleri şeye kavuşmuşlardı, artık onlardan farklı biri değildim. Artık onların dostluklarına hak kazanmıştım, önemli konularda değilse de belirgin bir şekilde onlarla eşittim. Birden onlar gibi görünmeye de başladım; yanaklarım çöktü, burnum uzadı, kulaklarım büyüdü, karnım şişti. Ben zayıflayan türde bir hastaydım, şişen değil. Akciğer hastaları önce zayıflar, sonra şişer, sonra tekrar zayıflarlar. Hastalık aşırı zayıflıktan şişkinliğe, sonra da tekrar zayıflığa doğru seyreder. Ölüm sırasında hasta tam anlamıyla zayıflamış olur. Kurumun verdiği üniformayı doğru şekilde giymeyi öğrenmiştim; tıpkı onlar gibi, terlikleri sürüyerek koridorlarda yürüyordum, aniden öksürük gelirse, etrafımda kimse var mı diye düşünmeden ortalık yerde öksürüyordum. Kendimi, daha önce kınadığım ve kabul edilemez bulduğum diğer hastalardaki o düşüncesiz ve rezil huyları edinmiş buldum. Mademki bu noktaya gelmiştim, bu topluluğa ait olmakta kararlıydım. Bu topluluk, akla gelebile-

cek en iğrenç, en pis topluluk olsa da, başka çarem var mıydı? Kendimi burada bulmam mantıklı değil miydi? Önceki tüm hayatım beni Grafenhof'a yönlendirmemiş miydi? Ben de savaşın bir kurbanıydım! Yeraltına doğru gidiyordum, yeraltına gidebilmek için her şeyi yapıyordum. Burada yapılabilecek tek şey ölmekti. Kendimi buna alıştırdım, ben istisna değildim. Üç dört hafta önce imkânsız gördüğüm şeyi, onlar gibi olmayı başarmıştım. Ama gerçekten onlardan biri miydim? Bu soruyu yok saydım ve kendimi bu ölüm topluluğuna alıştırdım. Burada olmak elimde kalan son şeydi. Her şeyimi burada sahip olduğum tek göreve adamaktan başka çarem yoktu: Her türlü sonucuyla, geri dönüş olanağı olmaksızın, akciğer hastası olduğum gerçeğini bütünüyle kabullenmek. Yatakhanede bir yatağım, koridorda dolabım, verandada başka bir yatağım ve yemek salonunda bir yerim vardı. Hatıralarımdan başka hiçbir şeyim yoktu. İçimi tamamen dökebileceğim, açılabileceğim bir arkadaş aradım, ama en azından ilk haftalarda kimseyi bulamadım. Doğanın ilerleyişine karşı koymaya çabalamanın hiçbir anlamı yoktu, burada hüküm süren gri renge dayanabilmek için onu olduğu gibi benimsemeliydim. Diğerleri gibi olmalıydım. Yeni bir hasta geldiğinde, onu benden öncekilerin beni izledikleri gibi kuşkuyla, soğukkanlı ve vicdansız bakışlarla gözlemliyordum; hastaların yola bir insan gibi çıkıp sonunda değersiz bir varlığa dönüşmelerini izliyordum. Elimdeki, sağlıklı birisine hastalık bulaştırabilme gücü, beni bir anda sarstı. Bu tüm akciğer hastalarının, her bulaşıcı hastalık taşıyanın elinde tuttuğu bir güçtür; o güne kadar iğrendiğim, beni bakışları, hainlikleri ve zarar verme sevinciyle kovalayan ve izleyen gücün aynısı. Şimdi içimde ne varsa öksürebilir ve bir hayatı yok edebilirdim. Tıpkı onlar gibi düşünmüyor muydum? Birden sağlıklı olan her şeyden nefret ettim. Nefretim bir anda Grafenhof'un dışında kalan her şeye yönel-

di, dünyadaki her şeye, hatta kendi aileme. Ama sonra kısa sürede söndü, çünkü bu nefreti besleyecek şey yoktu burada; herkes hastaydı, yaşamdan ayrılmıştı, kapatılmıştı, ölüme endeksliydi. Elli yıl önce olsa hepsi için hiç çekinmeden *ölüme mahkûm* denilirdi. Dış dünya kendini çoktan uzaklaştırmıştı, buradan bakınca artık görülemiyordu, bu duvarların içine giren, eskimiş olurdu, hiçbir etkisi kalmazdı. Bütün dünya havaya uçabilirdi, ama burada, tükürük hokkasının hüküm sürdüğü yerde bu hiç ilgi çekmezdi. Her şey acı verici bir sanatsal nefes alıp verme işi olan balgam üretimine yoğunlaşmıştı, bunun dışında da günlük terapi ve ameliyat korkusuna; bir de doktorlarla, en çok da başhekimle iyi geçinmeye, onların gözüne girmeye. Bu noktada ben şanssızdım; zayıf, yüzü sivilcelerle dolu, on sekiz yaşında, adı sanı bilinmeyen, hiçbir referansı olmayan, sigorta kurumundan gönderilmiş, üstelik de derin bir küçümsenmeye neden olan eşyalarla gelmiş biriydim: Savaştan kalma eski bir karton bavul; iki ucuz, kullanılmış Amerikan pantolonu; solmuş iki askeri gömlek; yamalı çoraplar ve parçalanmış lastik ayakkabılar. Büyükbabamın yün ceketi en gösterişli eşyamdı; bir de elbette *Sihirli Flüt* ve Haydn'ın *Yaratılış*'ının piyano partisyonları. Tek bir bakış, benim en kötü odaya yatırıldığımı anlamak için yeterdi; kuzey tarafındaki en büyük odaydı bu, on iki yataklıydı ve bugün bile "sosyal hakları olmayanlar" diye anılan vasıfsız işçilerin ve çırakların konulduğu yerdi. Ama bu yatakhanede hukuk doktoru diye bilinen, iyice harap olmuş gözüyle bakılan biri de kalıyordu. Onun neden bu yatakhanede bulunduğunu ancak zamanla anladım. Herkesin koridorda bir dolabı vardı, onların son bulduğu yerde de aşağı yukarı seksen kişi için iki tuvalet ve tek bir banyo bulunuyordu. Sabahları orada oluşan sıkışıklığı hayal etmek zor değil. Bu seksen kişi nerdeyse aynı anda tuvaletlere ve banyoya hücum ettiğinde karmaşa çıkı-

yordu. Ama insan her gün yinelenen bu tür durumlara şaşırtıcı bir hızla alışıyor. Mekanizmanın öğrenilmesi için üç dört gün yetiyor. Böyle şeyleri kabullenmekten başka çare yok, insan herkes gibi davranıp boyun eğmek zorunda. Bireyci kişiler anında sivriliyor ve uygun bir şekilde sindirilip yok ediliyor. Hastalar, ite kaka yalağa gelen domuzlar gibi banyodaki musluklara hücum ediyor ve güçlüler zayıfları eziyordu; musluklar her sabah, yumruk ve tekmelerini kullanarak kendisine yol açan aynı kişilerin tekeline geçiyordu. O akciğer hastaları gerektiğinde akıl almaz bir bedensel güç ortaya koyuyordu. Ölüm korkusu onları güçlendiriyor, bu da onları gaddarlığa yönlendiriyordu; zira ölecek olan kişinin kaybedecek hiçbir şeyi kalmıyordu. Kişisel temizliklerinden çok, kendilerini ferahlatmayı düşünüyorlardı. Çoğu, haftada bir kez banyoya uğruyor, geri kalanı ise daha ender, yalnız muayenelerden önce yıkanıyordu çünkü elbette oraya temizlenmiş şekilde gitmeleri gerekiyordu. Ama tabii temizlik de göreceli bir kavramdır. Yatakhanelerde ve tüm sanatoryumdaki egemen koku, duyarlı bir insana göre değil, burada hüküm süren gri renge uygundu. O yüzden kar beyazı önlükleriyle içeriye giren doktorlar çok daha fazla göze batıyordu. Vizite saat dokuzdaydı. Verandanın girişinde üç doktor görününce, başları yukarıda olan hastalar hemen siniyor, yatanların arasında en ufak bir kıpırtı bile olmuyordu. Başhekim elleri arkada, yatakları tek tek geziyor ve yapılacak tedavileri saptayıp ilaçları belirliyordu. Bazen eğilir ve bir hastanın göğsüne vurur ya da bir termometre çizelgesine bakıp vadiyi inleten bir kahkaha atardı. Meslektaşlarıyla mırıldanarak konuşurdu. Altmışını çoktan geçmiş, bodur, iyice şişmanlamış haliyle katı askeri bir tavrı vardı ve hastalarını istediği gibi oynayacağı rütbesiz askerler olarak görüyordu. Savaş sırasında da burada başhekimdi. Nazi olduğu halde savaştan sonra da, belki de yerine atanacak

biri olmadığından, kovulmamıştı. Bu adamdan hiçbir beklentim yoktu, onu görür görmez bunu anlamıştım ve bu izlenimim her defasında doğru çıktı. Yıllar boyunca bu kalın kafalı, kötü adamın elindeydim. Asistanları onun sözünü koşulsuz dinliyordu, kendisine daha iyi yandaşlar bulamazdı. Sanatoryumu bir cezaevi gibi gören ve o şekilde yöneten bu adi adamın emir erlerinden başka bir şey değildi asistanlar. İlk haftalarımda onun tıp bilgisi hakkında hüküm verme yetisinde ve onu doğru değerlendirecek durumda olmasam da bu adama güvenmiyordum. Ama çok geçmeden başhekimin karakterini ve tıbbi bilgisinin düzeyini kolayca anlamıştım, ki burada yazılanlar süresince zaten bu ortaya çıkacak. Başından beri başhekimle konuşmaya çalıştım ama bu umutsuz uğraşım her seferinde geri tepti. Doktorun benden tek istediği balgam çıkartmamdı ve bunu başaramadığım için de bana kızgındı. Doğası gereği mutsuz bir insandı, kendisine yanlış bir meslek seçmişti ve üstelik burası gibi kurak, soğuk ve körleştirici bir yere atanmıştı; böyle bir yerde insan mahvolur ve doğal olarak sonunda çökmek zorunda kalırdı. Öncekiler gibi bu doktorlar da beni kaygılandırıyordu. Onların tekinsizlikleri içime işliyordu, sanırım bu konuda haklıydım da. Her şeylerini büyük bir ilgi ve dikkatle gözlemliyordum. Benim keskin gözlerimden kaçamıyorlardı. Daha en başından, burada en ilkel tıp yöntemleriyle karşılaştığımı hissetmiştim ama bunun için elimde şimdilik kanıt yoktu. Bu üçlü, bir doktordan beklenecek işleri güç bela beceriyordu; kaldı ki ben de onlardan bir şey beklemiyordum, aksine kendimi onlardan korumaya kararlıydım. Elbette akıllarındaki şeyleri bilmiyordum ama kendime sürekli uyanık, dikkatli ve tedbirli olmam gerektiğini söylüyordum. Genç yaşıma karşın yaman bir şüpheciydim; her zaman her şeyin en kötüsüne hazırlıklıydım. Bu şüpheciliğimi bugün de hâlâ en değerli erdemim olarak görürüm. Has-

ta kendisinden başka bir şeye güvenmemeliydi, bunu biliyordum. Dışarıdan neredeyse hiçbir yardım beklememeliydi, gelecek tehlikeleri savuşturmada, kendisini savunmada marifetli olmalıydı. Büyükbabam, yani şahsi filozofum, bende gerekli temeli atmıştı. Diğer insanlara güvenmedim ve diyebilirim ki, bu sayede kurtuldum. Ama henüz o noktaya gelmemiştim. Hasta çektiği acıyı kendi elleriyle ve de zihniyle tutmalı, dahası, *doktorlara karşı* savaşmalıdır. Bu benim deneyimimdi, ama ben bunu yaptığımı henüz *bilmiyordum*, sadece bu anlayışla hareket ediyordum. Kendimden başka kimseye güvenmiyordum. Doktorlara duyduğum güvensizlik arttıkça, kendime güvenim artıyordu. Ağır ve ölümcül bir hastalığı yeneceksem, bundan başka bir yol yoktu. Ama o haftalarda da istediğim şey bu muydu? Grafenhof'taki bu ölüm komplosuna katılmamış mıydım, kendimi onun içine öylece atmamış mıydım? O haftalarda, umutsuzluğuma büyük bir sevgi beslediğimi, hatta abayı yaktığımı söylemek pek yanlış olmaz. O günlerdeki diğer yüz milyonlarca insan gibi, bu durumu yalnızca kabullenmekle kalmamış, buna büyük bir azimle tutunmuştum. Savaş sonrası umutsuzluğuna sıkı sıkıya sarılmıştım. Burada bu yok oluş koşulları altında, diğer yüzlerce, binlerce, milyonlarca insan gibi düşünüyordum; kendimi muhtemel ve aşikâr sonuma hazırlamıştım, dolayısıyla da, artık bir birey değildim. Milyonlarca insan bunu başaramamışken, benim ne ayrıcalığım vardı da kaçabilecektim? Şansımın yaver gittiği bazı olaylar sayesinde bir süre kaçabilmiştim ama ölüm beni son noktaya, içinde bulunduğum noktaya kadar kovalamıştı. Yaşamın sonu koşup yetişmiş, beni bulmuş ve kendine katmıştı. Bu gerçeği kabul ettim ve ona göre davrandım. Birden mücadele etmeyi, direnmeyi bıraktım. Karşıma çıkan bu yeni felaketi kandırmaya çalışmaktan vazgeçtim. Burada harika bir mantık vardı, ben de bu mantığa boyun eğdim – pes ettim ve rahatla-

dım. Burası benim ait olduğum yerdi, burası insanların savaş sonrasında var olmaktan vazgeçip son bulmak zorunda oldukları yerdi. Direniş ya da protesto bana göre değildi. Ölen ve ölmekten başka çaresi olmayan bir topluluğun üyesiydim. O zaman bana hiç de saçma gelmeyen bu fikri uzun uzadıya düşündüm ve şu sonuca vardım: Olmak istediğim yer burasıydı. Başka neresi olabilirdi ki? Sonunda kendimi adım adım cehenneme doğru bıraktım. İnsanlığın sefaletini kabullendim ve hiçbir şey ve hiç kimse tarafından elimden alınmasını istemedim. Grafenhof'tan iğrenmeyi ve oradaki koşullardan nefret etmeyi; hastalık ve ölümü adaletsizlik olarak görmeyi bir kenara bıraktım. Artık burada olmaktan değil, dışarıdaki, dünyadaki her şeyden nefret ediyordum. Ama bu nefret de bir süre sonra yorgun düştü, çünkü harcadığım çabaya değmiyordu. Bu *saçma nefret* birden imkânsız hale geldi. Toplum ve onunla uyum içinde çalışan doğanın benim için getirdikleri, itiraz edilemeyecek kadar açık ve adildi. En faydasız, en değersiz ve en harcanabilir insanlardan birisi olan ben, hangi hakla bir istisna olduğumu düşünebilirdim, hangi hakla milyonların kaçamadığı şeyden kaçabilirdim? Dümdüz cehenneme ve ölüme ilerlemeliydim. Bu düşünceye teslim olmuştum. Yıllar boyunca isyan etmiştim ama artık isyanım bitmişti. Boyun eğmiştim. Ama bana ne olmuştu? Kendim için tek doğru gördüğüm mantığa kapılmış ve izleyeceğim tek yolun bu olduğunu düşünmeye başlamıştım. Ama şimdi birden, tam ters yönde bir düşünce için onu reddediyordum. Daha önce inandığım her şeyi yüzde yüz yanlış olarak görmeye başladım. Bakış açım tümden değişti, Grafenhof ve onun imkânsız kurallarına karşı gelişim daha da vahşileşti. Bir kez daha radikal şekilde değişmiştim. Bir kez daha yüzde yüz *hayattaydım*, hayatta olmak istiyordum. Bedeli ne olursa olsun hayata tutunmak istiyordum. Daha on iki saat önce içinde bulunduğum duru-

mu anlamıyordum, o anki düşüncelerime tam anlamıyla uzaktım. Nasıl olmuş da vazgeçme noktasına gelebilmiştim, nasıl razı olmuş, ölüme gönderilmeye öylesine boyun eğmiştim? Bir kez daha bütünüyle yanlış sonuçlar çıkarmıştım, tamamen *kendi* anlayışıma göre hareket etmiştim. Benim yapım böyleydi ve her zaman böyle olacaktı. Birdenbire çevremdeki her şey, daha önce yoğunlukla gözlemleyip irdelediğim gibi yine korkunç ve itici hale geldi. Bu insanlara ait değildim, hiç de onlar gibi değildim ve içinde yaşadığım bu şartlar bana uygun şeyler değildi, olamazdı. Birden son günlerde düşündüğüm ve bu düşüncelerden yola çıkarak yaptığım her şey son derece gülünç, saçma ve mantıksız geldi. Çürümüşlüğün ve umutsuzluğun ruhu böylesine boğduğu, beyni öldürdüğü bir yere nasıl kendimi ait hissetmiştim? Sanırım kendimi salıvermek, karşı koymaktan çok daha kolayıma gelmişti. Gerçek bu kadar basitti. Çoğu zaman, kendimizi rahatlatmak uğruna pes eder, teslim olur ve ancak hayatımız, tüm var oluşumuz söz konusu olduğunda bunu yapmaktan vazgeçeriz. Elbette ben de kendi hayatımın değerini ya da bir gün alacağı değeri bilemezdim; bilseydim de o zamanlar bu bir anlam ifade etmezdi. Ama bu başka bir konu. Önemli olan bireysel deneyimler değil, tüm varlığın toplamıdır. Karşı geleceğim ve direneceğim yerde rahatlığı, uyum sağlamanın ve vazgeçmenin kolaycılığını seçmiştim. Rahatlık ve korkaklık yüzünden, kim bilir hangi sebeplerle ölüme giden o milyonları kendime örnek almış ve savaşın kurbanlarını kendi çıkarım için utanmazca kötüye kullanmaktan kaçınmamıştım. Sonumu, ölümümü, onların sonlarıyla karşılaştırmaktan geri durmamıştım. Milyonlarca insanın ölümünü, kendime yandaş bulmak adına düşüncelerime alet etmiştim. Bu çılgın düşünceyi daha da derinleştirebilir ve deliliğin en uç sınırına kadar gidebilirdim, ama bunu yapmamayı başardım. Görüşlerim coşkulu, acım teatraldi. Ama

bunlardan ötürü utanacak vaktim de yoktu. İhtiyacım olan şey, duygusallığa yenik düşmeyen açık bir düşünce yapısıydı, tüm enerjimi bunu toplamak için çağırmam gerekiyordu. Tam da laboratuvara çağırıldığım gün gerçek gün yüzüne çıktı: İçinde verem mikrobu bulunan ve üç dört gün önce incelenen balgamım, aslında benim değildi; laboratuvarda daha önce hiç olmayan bir karışıklık olmuştu. Balgamımda enfeksiyon yoktu. Sonuçlarım pozitif değildi. Bu sonucun çıkması benim suçumdu sanki. Etrafı yaygaraya vermedim, olayı fazla büyütmedim. Ama tabiatımda şüphecilik olduğu için balgamımın birkaç kez daha incelenmesini istedim. Sonuç hep aynıydı. Hatayı yapan laboratuvardı. Artık cepheye dönmenin zamanı gelmişti. Pozitif değildim belki ama akciğerimde o gölgeler hâlâ duruyordu ve bunlar da streptomisin iğneleriyle tedavi ediliyordu. Ama çok masraflı olmaları sebebiyle, ne yazık ki dozlar az miktarda veriliyordu. Her hasta bu pahalı ilaçtan çok az miktarda alıyordu, daha sonra öğrendiğime göre işe yaramayacak kadar az. Daha fazla streptomisin iğnesi, kendisi İsviçre ya da Amerika'dan getirtebilenlere ya da doktorlarla ve elbette başhekimle arası iyi olanlara yapılıyordu. Çok az, hatta gülünç miktarda streptomisin aldığımı öğrenince o üç doktora da itiraz ettim ama hemen terslendim. Daha fazla streptomisin talebimi, akıl almaz bir şey, bir utanmazlık olarak niteleldiler. Benim hiçbir şey bilmediğimi, kendilerininse her şeyi bildiklerini söylediler, oysa ben daha o zaman bile, yaşadığım şeylerden ötürü akciğer tedavisi konusunda gayet bilgiliydim ve tedavimin daha fazla streptomisin gerektirdiğini biliyordum. Ama ilacı alamadım, çünkü toplum gözünde sıfırdım. Diğerleri nüfuz ve mevkileri sayesinde her ihtiyaçlarını elde edebiliyorlardı. Streptomisin ihtiyaca göre değil, ahlaksızca toplumsal kriterlere göre dağıtılıyordu. Mağdur olan bir tek ben değildim, hastaların yarısı özel tedavi görürken

diğer yarısı tam bir ayrımcılığa maruz kalıyordu. Ben elbette ikinci kısma aittim. Diğer yarının bir parçası olmak gibi bir niyetim de yoktu, zira bunun için birtakım *belirli* yollar ve *uygun* davranışlar sergilemek gerekiyordu, bende ne *adice kurnazlık* yetenekleri ne de öyle şeyler yapma isteği vardı. Ama her ne kadar bu özel tedaviyi elde edemeyecek olsam da, bu sanatoryumdan, yani aslında bu cehennemden çıkmak için savaşmaya kararlıydım. Hem doktorların, hem de bazı hastaların zayıflıklarına, hatta hainlik ve alçaklıklarına karşı fazlasıyla dikkatliydim. Kendi halimi anlamak olumlu sonuçlar doğurmuştu, hemşireleri gözlemleyerek birçok şeyi de öğrenmiştim. Kendime daha az, çevreme ise daha çok odaklanmaya başladım; artık pozitif değildim, ölüm tehlikem yoktu, yani bunu yapma hakkım vardı. Buradaki insanlar ne tür insanlardı, birbirleriyle ilişkileri nasıldı? Yanıtları bulmak için çalışmaya başladım. Böyle büyük bir toplulukla ilk karşılaşmam değildi, kitlelerin nasıl şeyler olduklarını daha önceki deneyimlerimden; yatılı okuldan ve hastanelerden biliyordum. Kokulara aşinaydım, gürültüleri tanıyordum, niyet ve amaçlarını tahmin edebiliyordum. Ama burada yeni olan şey, gerçekten dışlanmış, tecrit edilmiş ve hiçbir hakkı kalmamış insanların varlığıydı. Burada tumturaklı sözler ortalığı ateşe vermiyor, dünyayı yerinden oynatan sloganlar hedefine ulaşmıyordu. Burada yüzlerce insan, iğrenç pijamalarına sığınmıştı, belki de bu pijamalar çok yakında Schwarzach'daki bir cenaze levazımatçısından alınacak kefenlerle yer değiştirecekti. Hayır, ben artık buraya ait değildim, hata ortaya çıkmıştı ve ben de yeniden gözlemleme işine dönmüştüm. Buradan cenaze arabasıyla dışarıya taşınan insanlar başka bir kategoriye aitti, benimle hiçbir alakaları yoktu. Düşkün olanlar *onlardı*, ben değildim, yok olmaya mahkûm olanlar *onlardı*, ben değildim. Birdenbire, kendimi onlardan ayrı tutma hakkına sahip olduğumu fark

ettim. Burada olabildiğince göze çarpmadan, sahne ışıklarından uzak bir rol üstlenecektim, ama oyun sona erdiğinde onlar gibi olmayacaktım. Birçoğu, kendi kontrolleri dışında, savaş yüzünden buraya sürüklenmiş ve kayalıklara çarpmıştı. Artık son haftalarını ve aylarını yaşıyorlardı. Nereden gelmişlerdi? Hangi koşullar altında yaşamışlardı? Köklerini bulmak uzun zaman aldı: Viyana'nın köhnemiş mahalleleri; Salzburg'un rutubetli ve karanlık sokakları (ki buraya Mozart şehri de denirdi ve küçük rahatsızlıklar burada hızla ölümcül hastalıklara dönüşebilirdi); bir de dar gelirlilerin, kendilerine dikkat etmedikleri takdirde daha büyümeden mahvoldukları taşra bölgeleri. Akciğer hastalığı savaştan sonra, daha önce olmadığı kadar yaygın hale gelmişti. Yıllarca süren açlık ve sefalet, bu insanları kaçınılmaz olarak akciğer hastalığına, hastanelere ve sonunda da Grafenhof'a sürüklemişti. Toplumun her kesiminden, her türlü meslekten, her cinsiyetten hasta vardı. Akciğer hastası olarak tanımlandıkları an, hemen tecrit edilirlerdi, çünkü akciğer ya da verem hastalığı –açık veremden bahsetmiyorum bile– dünyanın sağlıklı denilen kesiminde büyük bir paniğe yol açardı, hâlâ da açıyor. Başka hiçbir şeyden bu kadar korkulmazdı. Akciğer hastası olmanın, *pozitif* olmanın ne anlama geldiğini daha sonra kendi bedenimde öğrendim. İnansam da inanmasam da, sonuç her halükarda zalimce ve aşağılayıcıydı. Grafenhof'a gitmek zorunda olduğumu öğrendiğimde, bunu kimselere itiraf edememiştim. Grafenhof'a gittiğimi Salzburg'daki herhangi birisine söylemiş olsaydım işim biterdi. Ailemin, Grafenhof'un gerçekten ne anlama geldiğini bilip bilmediklerinden emin değilim. Bu soruyu kendilerine sormamışlardı, bunun için zaman yoktu. Tamamen annemin ölümcül hastalığına odaklanmışlardı. Grafenhof sözcüğü, nedenini kendime açıklayamasam da, daha çocukken bile kalbimi sıkıştırırdı. Grafenhof'a gitmek, Stein, Suben ya da

Garsten'deki ünlü hapishanelere gitmekten daha beterdi. Akciğer hastasıyla görüşülmezdi, ondan kaçılırdı. Akciğer hastalığına yakalanan birisinin de ağzını sıkı tutması tembih edilirdi. Aileler bile akciğer hastası olan üyelerini tecrit eder, onları küçümserlerdi ve bu konuda benim ailem de farklı değildi. Ama mevcut durumumda, hakikaten benim hastalığıma yoğunlaşamazlardı, çünkü annemin hâlihazırda çok tehlikeli ve acı verici safhasında olan rahim kanserine odaklanmaktan başka çareleri yoktu. Annem aylardır yatıyordu ve ağrıları artık o kadar dayanılmaz haldeydi ki, saat başı verilen morfin iğneleri bile onu rahatlatamıyordu. Ona Grafenhof'a gideceğimi söylemiştim ama büyük ihtimalle bunun ne anlama geldiğinden bihaberdi. Vedalaştığımız sırada, kısa zaman sonra öleceğini biliyordu. Altı ay ya da bir sene daha yaşaması olasıydı. İyice zayıflayıp bir deri bir kemik kaldığında bile kalbi sağlamdı. Aklı bu berbat hastalık yüzünden bulanmamıştı, son noktaya kadar bilinci açık kaldı. Sona yavaş yavaş gidiyordu, oysa biz ölümünü hasretle bekliyorduk zira onun daha fazla acı çekmesine katlanamıyorduk. Grafenhof'a, bu yeni belirsizliğe doğru gitmeden önce annemle vedalaşırken, ona birkaç şiirimi okumuştum. İkimiz de ağlamıştık. Ona sarılmış, ardından da bavulumu alıp uzaklaşmıştım. Onu bir daha görecek miydim? Şiirlerimi dinlemek *zorunda* kalmıştı, ona başka çare bırakmamıştım. Güzel olduklarına emindim. Onlar on sekiz yaşında, umutsuz bir gencin ürünleriydi ve o gencin elinde kalan son şeylerdi. Daha o zamanlar yazıya sığınmıştım. Yazdıkça yazdım; yüzlerce şiir yazdım, tam olarak kaç tane bilmiyorum. Yalnızca yazarak var olduğumu hissedebiliyordum. Esas yazar büyükbabamdı ama artık yoktu. Şimdi artık yazar olan *bendim*, şimdi benim yazma olanağım vardı. Benim amacım buydu artık ve amacıma erişebilirdim. Bütün gücümle ona sarıldım, şiire dönüştürmek adeta tüm

dünyayı sömürdüm. Belki değersiz şeylerdi, ama benim için çok şey ifade ediyorlardı. Dünyada başka hiçbir şey benim için daha önemli değildi. Şiir yazma imkânından başka hiçbir şey beni etkileyemiyordu. Dolayısıyla, *hoşçakal* demeden önce şiirlerimi anneme okumak benim açımdan son derece normal bir şeydi. Hastanenin merhametine bırakırsak neler olacağını bildiğimizden, ona evde bakmaya başlamıştık. Bir şey söylemeye halimiz yoktu, sadece alınlarımızı birbirine dayayıp ağlıyorduk. Kasvetli Schwarzach Vadisi'nden geçerek Grafenhof'a giden yol, yaşamımın en hüzünlü seyahatiydi. Bavulumda, son şiirlerimden oluşan bir tomar kâğıt vardı. Kısa zaman sonra, benim için dünyada kalan anlamlı tek şeyin, tutunabileceğim yegâne olgunun şiir olduğunu düşünmeye başlamıştım. Verem! Grafenhof! Doktorların bile tamamen ümidi kestiği ölüm döşeğindeki bir anne! Vasim ve büyükannem, büyükbabamın ölümünden hemen sonra bir kez daha sınanacaklardı. Bense o dehşet Grafenhof kelimesiyle yüzleşmeye gidiyordum. Yolu sormaya bile korkmuştum. Binaya iki yüz metre kala, üzerinde *DUR! SANATORYUM. GİRMEK YASAKTIR* yazan bir sürü tabela vardı. Hiçbir sağlıklı insanın yok sayamayacağı bir uyarıydı bu. Sanatoryumun önünde de ayrıca *DUR! GİRMEK YASAKTIR* yazılı tabelalar vardı. Bir başkasını ardımda bırakarak, yeni bir umutsuzluk dünyasına adım atıyordum. İkisinde de ölüm hüküm sürüyordu. O zamanki ruh halimi anlatabilmek hiç de kolay bir şey değil, bunu yapabilmek için ciddi bir psikolojik direnç de gerekiyor. O sırada kafamdan geçenleri daha fazla anlatamayacağım, zira anlatmam gereken gerçeklerin ötesine gitmekten çekiniyorum, o sınır benim için dayanılmaz ıstıraplarla dolu. Grafenhof'a girerek aslında cehenneme giriyordum, oysa buraya da cehennemden kaçarak gelmiştim. Cehennemin ve onun bütün dehşetini ardımda bıraktığımı, artık çevremde sessizlik ve düzen olduğu-

nu sanıyordum. Acımasız, hatta sanki Tanrının bir kelamıymışçasına üstüme çöken bir kaostan kurtulduğumu düşünüyordum. Vicdanım bile rahatsızdı çünkü ailemi ve ölüm döşeğindeki annemi de o sefalet ve perişanlık içinde bırakmıştım. *Doğru düzgün bakılabileceğim* bu yere geldiğim için kendimden utanıyordum. Çaresiz, neredeyse tamamen dağılmış bir ailenin *keşmekeşinden* çıkıp kendi *bakımımın* peşine düşmüştüm. Burada düzenli yemek imkânını bulmuştum, çoğunlukla huzur içindeydim ve haftalardır yapamadığım bir şeyi yapabiliyor, uykumu güzelce alabiliyordum. Ölüm döşeğindeki annemle ilgilendiğimiz için hiçbirimiz düzgün uyuyamıyorduk. Annemin kocası ve büyükannem, kelimenin tam anlamıyla kendilerini feda etmişlerdi. Normalde hastanede yapılması gereken her türlü işlemi, annemle ilgili alınması gereken her sorumluluğu o ikisi üstlenmişti. Aylarca annemin iğnelerini yaptılar, ki son zamanlarında bunlar saat başı olmak zorundaydı, gece gündüz demeden nöbetleşe onunla ilgilendiler. Yaptıkları şeyler, yalnızca başına gelenin anlayabileceği, zor işlemlerdi. Böyle bir duruma düşmemiş insanlar için bu söylenenler ne kadar da kolaydır! Onlar *acı çekmenin* ne demek olduğunu bilmezler. Kaldı ki bana en yakın insanı, büyükbabamı kaybedeli çok kısa bir süre olmuştu. Bundan altı ay sonra ise, bana ondan sonraki en yakın insanı, annemi de kaybedeceğimi biliyordum. Grafenhof'a gelirken aklımda hep bunlar vardı, yanımda ise savaş yıllarında annemle köylülerden aldığımız patatesleri eve taşıdığımız bavul. Sen sağlığını geri kazanmaya gidiyorsun, demişti annem, iyileşmeden gelme. Bu sözleri hâlâ duyabiliyorum, hâlâ o günkü tınısıyla kulağımda; hem çok samimiler, hem çok ezici! Hepimiz savaştan kurtulduk sanıyorduk, kendimizi güvende hissediyorduk. Yaşadığımız dehşete karşın, 1945 yılının sonunda hâlâ hayatta oluşumuz bizi içten içe sevindiriyordu. Gerçi bizim yaşadığımız

dehşet başkalarınınkiyle karşılaştırıldığında son derece önemsiz kalıyordu. Çok şey atlatmıştık, ama en kötüsünden kurtulmuştuk. Çok şeye dayanmak zorunda kalmıştık, ama en dayanılmaz olanını yaşamamıştık. Şimdi, savaştan birkaç yıl sonra ise, yine de kurtulamamış olduğumuzu anlamıştık. Sonunda vurgunu yemiş, ağa düşmüştük. Sanki birdenbire hesap zamanımız gelmişti. Bizim için de yaşama izni yoktu. Annemin ölüm odasından çıkıp Grafenhof'a, bir başka ölüm evine, ayakta durduğu sürece ölümün kol gezeceği bu binaya gelmiştim. Bina ölüm odalarıyla, odalar da ölü adaylarıyla doluydu, hatta sadece adaylarla da değil. Burada sürekli birileri ölüyordu, ama elbette bu ölüler bana annemin durumunun hissettirdiği şeyleri hissettirmiyordu. Bu ölüm odalarına bakmış ama pek de etkilenmemiştim. Ne odaların ne de ölülerin görünüşleri beni yıkmaya yetmişti. Grafenhof, şok edici bir yer olmaktan çok, rahatlatıcı bir yerdi. Ama bu rahatlama aslında bir yanılgıydı. Bir iki gün nefes almaya cesaret ettim, ama sonra yanıldığımı kendime itiraf etmek zorunda kaldım. Hayat bir ceza hükmünden başka bir şey değil, dedim kendime, bu müebbet cezasını çekmek zorundasın. Dünya, çok az hareket özgürlüğüne sahip bir cezaevi. Umutların hayal kırıklığına dönüştü. Taburcu olur olmaz aynı cezaevine dönüş yapacaksın. Sen yalnızca bir tutuklusun, başka bir şey değil. İnsanlar sana bunun aksini söylediğinde, yalnızca sus ve dinle. Daha doğduğun an müebbet hapsine çarptırılmış olduğunu ve bunun için aileni suçlaman gerektiğini unutma. Ama onlara ucuz sitemlerde de bulunma. Sevsen de sevmesen de, bu cezaevinin kurallarına harfi harfine uymalısın. Eğer uymazsan, her şey senin için daha da zorlaşır. Hapis cezanı seninle birlikte tutuklu olan yoldaşlarınla paylaş, ama asla gardiyanlarla uzlaşma. Bu talimatlar, içimde otomatik olarak oluştu, bir duanın parçaları gibi. Üstelik geçerliliklerini de hâlâ yitirmediler. O gün-

lerde beceriksizlikle dile getirilmiş olsalar da, önemli bir gerçek olmayı sürdürüyorlar. Fakat bunları her zaman kabullenmeye hazır değiliz, çoğu zaman unutuyoruz, bazen yıllarca aklımıza gelmiyorlar. Ama sonra birden tekrar karşımıza çıkıp kendilerini hatırlatıyorlar. Salzburg'daki hastane ve Grossgmain geçmişim, beni Grafenhof'a hazırlamıştı. Hastalık ilkokulunu ve lisesini bitirmiştim. Hastalık ve ölümün çarpım tablosu konusunda uzman olmuştum, şimdi de sıra bunların yüksek matematiğindeydi. İtiraf etmek gerekir ki bu bilim benim her zaman ilgimi çekmişti, şimdi artık bunu takıntılı bir şekilde öğreniyordum. Çoktan beri her şeyi bu bilim dalına adamıştım. Kendiliğimden bu bilime ulaşmıştım, zaten yaşadığım olaylar da beni kaçınılmaz olarak buraya yönlendirecekti. Hastalık bilimi diğer tüm bilim dallarını kapsayan bir daldı. Bu bilim tarafından kapsanmış, kendimi bir denekten, yani bir kurbandan, gözlemciye, diğer tüm kurbanları izleyen bir gözlemciye çevirmiştim. Kurban ile gözlemci arasındaki bu mesafe hayati önemdeydi, varlığımı ancak böyle devam ettirebiliyordum. Hem kendi umutsuzluğumu hem de diğerlerininkini gözlemliyordum, ama bunu kontrol edemediğim için sonunda ilgimi kaybettim. Buradaki kurallar, önceki müesseselerdeki gibi son derece katıydı. Uymayanlar cezalandırılıyor, hatta bazı özel durumlarda kurumdan atılıyorlardı ki bu da hiçbir hastanın işine gelecek bir durum değildi. Haklı yere mi haksız yere mi bilmiyorum ama ilişiği kesilen birçok hasta olurdu ve bunlar dışarıda çok kısa bir zaman içinde ölürlerdi, zira artık gözetim altında olmazlardı; hastalıklarının tehlikeli ve ölümcül olması onları sağlıklı dış dünyada korumasız bırakır, gerçek durumlarının başkalarınca anlaşılması da olanaksız olurdu. Sanatoryumdan atılınca doğal olarak kendilerini özlemini çektikleri yaşama kısa süreliğine bırakıyorlar, sonunda da sağlıklı insanların anlayışsızlığı, vurdumduymazlığı ve

acımasızlığıyla baş başa kalıyorlardı. Bunun birçok örneğini biliyorum; kurumdan atılanlar ya da kendi istekleriyle salıverilenler sadece çok kısa bir süre için hayatta kalabilmişlerdi. Ama bu insanlar beni ilgilendirmiyordu. Saat altıda kalkıyor, yedide kahvaltı ediyor, sekizde de verandada uzanıp saat dokuzdaki viziteyi bekliyorduk. Yıllarca sergilenen oyun da, oyuncular da değişmedi; üstelik yalnızca tıp görevleri değil, bazı hastalar da orada senelerce kaldı. Grafenhof'ta yıllarca yatmak zorunda olan hastalar vardı, başta sandıkları gibi haftalar ya da aylar yeterli olmuyordu. Grafenhof'a sevk edilmek demek, yıllar boyu tecrit demekti, beklemek demekti, gözaltında tutulmak demekti. Yeni gelen birisinin kalacağı süreyi bilmemesi onun yararınaydı yoksa daha baştan gelmeyi reddederdi. Çok küçük bir kısmı Grafenhof'u üç ay sonra terk ederdi ve bunların da çok az bir kısmı bir daha geri dönmezdi. Gidenlerin çoğu geri gelip ikinci ve daha uzun, yıllarca sürecek bir nöbete başlarlardı. Benimki gibi gülünç gölgeleri olanlar bile en az üç ay Grafenhof'ta kalmak zorundaydı, sağlık kurumunun aldattığı kurbanlar, bundan ancak buraya girdikten sonra haberdar oluyordu. En kısa süre üç aydı ve altı veya dokuz aya kadar uzayıp gidebiliyordu. Bazı hastalar üç ya da daha fazla yıldır Grafenhof'taydı; bunlara eskiler deniyordu ve diğerlerine karşı saygısızlıkları, soğukkanlılıkları ve doktorlarla olan ilişkileriyle hemen ayırt edilebiliyorlardı. Onlar hiçbir zaman kandırılamıyordu, neyin ne kadar farkında olduklarını da, herkes her zaman biliyordu. Onlar hep birincil konumdaydı, diğer herkesten daha hasta, daha umutsuzdular, ölüme daha yakındılar ama hep öncelikliydiler. İçten ve dıştan tiksindirici bir halleri vardı. Hastalar kadar doktorlar da onlardan çekinirdi. Zamanla başkalarının sahip olamadığı haklara kavuşmuşlardı, bunlara ne doktorlar ne de hemşireler karşı çıkabiliyordu. Ölmeye en yakın kişiler olmaları, onlara

bariz ayrıcalıklar veriyordu. Diğer hastaların hakiki hükümdar ve işkencecileri onlardı. Yeni gelen birinin işi hiç de kolay değildi: Yığının en dibinden, o kesin sıradanlıktan yukarıya, üst noktaya varmanın yolunu bulmak zorundaydı. Bu yorucu bir süreçti, aylarca değil, yıllarca sürüyordu. Gerçi çoğu hastanın bu kadar zamanı olmuyordu. Kısa sürede ölüyorlardı. Geliyorlar, bir süre ortalarda görünüp kuralları uyduktan sonra birden yok oluyorlardı; önce daha küçük odalara, ardından da ambulanslarla Schwarzach'taki hastaneye nakledildiyor, orada da kısa süre içinde ölüyorlardı. Grafenhof'taki yetkililer ölümleri görmekten hoşlanmıyordu; birinin ölümü yaklaşınca kurban gözden çıkarılıyor, Schwarzach'a götürülüyor, orada gözlerden uzak şekilde yaşamını yitiriyor ve ölüm haberi oradan geliyordu. Ama her ölüm de önceden kestirilemiyordu; ani bir ölüm olunca cenaze arabası avluda bir tur atıyor, hastalar tarafından kuşkuyla izleniyordu. Bu cenaze arabasının arka kapılarının kapanırken çıkardığı sesler bugün bile hâlâ kulaklarımda, bazen gün içinde bile birdenbire duyabiliyorum. Vizite bitince yine hararetli balgam çıkartma seansı başlıyordu. Verandadaki bu uzanma saatlerinde hastalar yasak olmasına rağmen birbirleriyle sürekli sohbet ediyorlardı. Tıbbi konularla ilgili görüşler paylaşılıyor, doktorlar eleştirilip duruyordu. Hastalar genellikle hareket edemeyecek kadar bitkin olurlardı; karşılarında duran ve bana her daim kaderin bir yüzü olarak görünen, iki bin metre yüksekliğindeki aşılmaz gri duvara, Heukareck'e gözlerini dikerek battaniyelerinin altında ceset gibi yatarlardı. Önce uyum sağlamak, sonra böylesine kısıtlı imkânları olan bu kurumda yaşamanın bir yolunu bulmak zorundaydılar. Toplamda kaç hasta olduğunu bilmiyorum, kabaca bir tahminle iki yüz civarı olabilir. Bunların yarısı kadındı, birinci kata yerleştirilmişlerdi ve ikinci kattaki erkek hastalardan katı bir şekilde ayrı tutuluyorlardı. Zemin katta,

özel hastalar için ayrılan ve loca denilen odalar vardı, bu hastalar ya hastalıklarının doğası gereği ya da nüfuzlarından ötürü özeldi. Onları ancak uzaktan, merdiven boşluğundan görebilmiştim. Başlangıçta, on iki kişilik odada kalıyordum. O odadan ayrılmak gibi bir amacım da yoktu, niçin olsundu ki? Zamanla hasta oda arkadaşlarımın isimlerini ve kişiliklerini öğrendim. Yalnız kalabilme ve kendine yetebilme konularında büyükbabam tarafından iyice eğitilmiş olmama rağmen, özellikle son yıllarda başkalarıyla birlikte yaşamayı da öğrenmiştim, hatta diğer insanlardan çok daha iyi bir beceriyordum bunu. Ortak yaşayışa alışkındım, bununla ilgili temel bilgileri yatılı okuldan almış, hastanelerde de iyice olgunlaşmıştım. Artık birçok kişiyle ortak şekilde, aynı olanak ve olanaksızlıklar içinde ve kolay olmayan şartlar altında yaşamaya alışmıştım. Dolayısıyla Grafenhof'a geldiğimde, bu acı çekmeye alışmış topluluğa uyum sağlamak benim için pek zor olmamıştı. On iki kişilik oda, hukuk doktorunu saymazsak çıraklar ve vasıfsız işçilerle doluydu; hemen hepsi yaşıtımdı, en genci on yedi, en yaşlısı yirmi iki yaşındaydı. Birbirine bağımlı olan bu toplulukta her türlü çıkarcılık, kuşkuculuk, kıskançlık, haklı olma çabası vardı; ama taşkınlık ve şaka da vardı. Gerçi çektikleri acılara uygun olarak bu genç insanların şakaları da kısık sesliydi. Kayıtsızlık değil, soğukkanlılık hüküm sürüyordu. Bu tarz yerlerde yapılan klasik şakalar burada da eksik kalmıyordu ama kabalık da, hainlik de, neşe de normalden daha azdı. Görünenden çok daha akıllıydılar, tahmin edilenden çok daha fazla şey biliyorlardı. Hastalığın dehşetini hafifseme konusunda genç hastalar son derece yaratıcı ve yetenekli olabiliyordu. Gerçeği görüyor ama analiz etmek istemiyorlardı. Hastaneden farklı olarak, burada çoğu kişi yatağa bağlı değildi, kurallara uydukları sürece kalkıp dolaşabiliyorlardı. Kısıtlamaların sunduğu alan içinde tamamen özgürlerdi. Binadan

çıkıp çitler ve tabelalarla belirtilmiş olan sınıra kadar gidebiliyor, ister tek başlarına isterlerse bir arada yürüyüşlere çıkabiliyorlardı. Benden on yaş daha büyük olduğu halde oldukça genç görünen bir adamla arkadaşlık kurdum. Onu ilk olarak şapelde, piyanonun başında gördüm, notalara bakmadan Bach çalıyordu. Mesleği orkestra şefliğiydi, hemşireler onu şapeldeki günlük ayinlerde org çalması için görevlendirmişti. Çalışı daha ilk anda beni etkiledi, gerçekten harikaydı. Verandaya giderken müziği duymuş, durup şapele girmiştim. Önce adamla konuşmaya cesaret edemedim, ama sonra kendimi tanıttım. Ortak acıların paylaşımıyla başlayan ve bugüne kadar devam eden benzersiz bir dostluk böyle gelişti. Onca yıl boyunca benim için her şey demek olan ve çok uzun zamandır hiç duymadığım müzik, bir insan bulmamı ve o insana bağlanmamı sağlamıştı. Müzik birdenbire, üstelik de tüm sanatsallığıyla yeniden hayatımın bir parçası oldu. Artık gezintilerimde bana eşlik edebilecek, bir şeyleri bana açıklayabilecek, beni aydınlatabilecek bir arkadaşım da vardı. Gençti ama oldukça tecrübeliydi, çok yer gezmiş, dünyayı görmüştü. Mozarteum'dan mezun olmuştu ve Avusturya'da yer bulamadığından İsviçre'ye başvurmuştu. Bu ülkenin kendi sanatçıları için yeri yoktu, onları her zaman haince ve saygısızca başka ülkelere itelerdi. Hep kafama takılan konulardan birinin bariz bir örneğiydi bu: Ülkesinde değeri bilinmeyen, küçük görülen bir sanatçının, hayatını yurt dışında sürdürmek zorunda kalması. Avusturya her zaman ve her dalda en harika sanatçıları yetiştirir, sonunda da onları hep yurt dışına atar. En yetenekli olanlar sürgün edilir; geriye kalanlar ise uyum sağlayabilen, kimsenin dikkatini çekmeyen, vasat ve önemsiz olanlardır. Ülkenin sanatsal kaderini de bu dar görüşlü, hırslı, küçük burjuvalar çizer. En yetenekli olanlar, dâhiler ise ancak çok geç kalındığında, neredeyse ölecek hale geldiklerinde

Avusturya'ya dönerler. Fırsatını buldukça dikkat çekmekten asla vazgeçmeyeceğim, eski ve klasik bir hikâyedir bu. O zamanlar –en azından kişisel olarak– fazla sanatçı tanımıyordum ve kariyerleriyle pek ilgilenmiyordum, ne sıradanlardan ne de kural dışı olanlardan haberim vardı. Dostum son derece yetenekli bir müzisyendi, keskin bir zekâya ve derin bir bilgi birikimine sahipti, bu yüzden onunla sohbetlerim çok eğlenceli geçiyordu. Para kazanabilmek için yaz aylarında, müzikal merkezler olan Zürih ve Luzern'in çok uzağındaki Arosa'da bar piyanisti olarak çalışmış, bu da onu hasta etmişti. Aylardır, neredeyse bir senedir Grafenhof'ta yatıyordu. Kadınların verandasının üst tarafındaki bir banka sıkça otururduk. O anlatırdı ben dinlerdim. Kendisinden çok şey öğrenebildiğim bir sohbet arkadaşım olmuştu. Uzun zamandır böyle bir insanın özlemini çekiyordum. Büyükbabamın ölümünden beri umutsuzluğa kapılmadan ve tamamen güvenerek konuşabildiğim birisi olmamıştı. Babası Lihtenştaynlıydı, kendisi de Lihtenştayn vatandaşıydı ama Salzburg'da yetişmişti. Daha en başından beri konuşabilecek bir yığın konumuz vardı; sanat, müzik, Avusturya, Salzburg ve tabii ki hastalık, ama hastalıktan diğerleri kadar çok söz etmiyorduk. Buna gerek duymuyorduk, hastalığın gidişatını gözlemlemek zaten doğal bir şeydi. Bizim daha iyi, daha faydalı konularımız vardı; örneğin kontrpuan, Bach'ın fügleri, *Sihirli Flüt*, *Orpheus ve Eurydike*, Richard Wagner, Dubussy. Dostum İngilizce, Fransızca ve Rusçanın yanı sıra İtalyanca da biliyordu; ben de şarkıcı olarak işime yarayacağını düşündüğüm için bana İtalyanca öğretmesini istedim. Şarkıcı olma düşüncesinden henüz vazgeçmemiştim, aksine bu düşünce daha yoğun bir şekilde aklımdaydı; bir sürü ünlü şarkıcının gençliğinde akciğer hastası olduğunu öğrenmiştim. Hastalığı yenmişler ve sanatlarını onlarca yıl icra edebilmişlerdi. Mesela akciğe-

rinde büyük bir oyuk olan bir şarkıcı, yıllar sonra Bayreuth'da Wotan'ı seslendirebilmişti. Böylece neredeyse her gün, mola saatlerinde gezintiye çıkmak yerine orada oturup İtalyanca çalıştık. Çok uzun süren mutsuzluktan sonra artık yeniden sevinçliydim. Zevk dolu bir dünya ile olan bağlarımı güçlendirebilecek bir dost beni mutlu ediyordu. *Armoni, dizonans, romantizm* gibi kelimeleri, hatta *yaratıcılık* kelimesini, hatta ve hatta *müzik* kelimesini bile duymayalı ne kadar uzun zaman olmuştu! Bunlarla birlikte binlerce kelime aklımdan silinmişti sanki; şimdiyse yeniden hayatımın önemli bir parçası, önemli referans noktaları haline gelmişlerdi. Fakat yaşadığım bu rahatlık anları, sabahtan akşama hayatımızın her anını karartan ve gölge düşüren bu kasvetli durumu pek değiştirmiyordu. Herkes bu boğucu hüzne çoktan alışmıştı. An geliyor, yeniden dışarı çıkıp öğrenimime devam edeceğime, bir şarkıcı olacağıma inanıyor ve kendimi dünyanın en önemli konser salonlarında, en büyük operalarında hayal ediyordum; fakat başka bir an geliyor, asla iyileşmeyeceğime, asla dışarı çıkamayacağıma, Grafenhof'taki diğer birçok hasta gibi vazgeçeceğime, dağılıp gideceğime ve boğulacağıma inanıyordum. Bir an Grafenhof'tan taburcu edilip sağlığıma kavuşacağıma; başka bir an hastalığımın önünün alınamayacağına, çoğu hasta arkadaşım gibi umutları boşa çıkaracağıma inanıyordum. Bu düşünceler kesinlikle sıra dışı değildi. Büyük ihtimalle buradaki herkes benzer şeyler hissediyordu; sadece belki bazıları biraz daha ümitliyken diğerleri biraz daha ümitsiz olabiliyordu. Bu ölümcül hastaların solgun yüzlerine baktıkça; ücra köşelerinde nasıl gitgide daha çok büzüldüklerini gördükçe; duvarlara tutunarak ilerleyişlerini, iyice zayıflamış bedenlerini dik tutmaktan aciz, üstlerinden dökülen pijamaları içinde yemek salonunda yerlerine geçişlerini, bükülmüş dizleriyle sandalyelerine çöküşlerini ve

kendilerine kahve koymak için bile hallerinin olmayışını izledikçe; şapele giderken adım adım, duvara yapışarak, kararmış oyuklarından pörtlemiş gözleriyle ilerleyişlerini gözlemledikçe kendi geleceğime dair düşüncelerim de bütünüyle eriyip gidiyordu. Böyle bir geleceği düşlemek bile saçmaydı, arsızlıktı. Kim bilir başka kaç hasta bendeki gibi bir gölgeyle yola çıkmıştı, sonra da kaçının gölgesi bir sızıntıya ve ardından da akciğerinde bir oyuğa dönüşerek işini bitirmişti... *Benimki alt tarafı bir gölge* demek hiç de olumlu bir şey değildi aslında, bu daha çok, mezara giden yolun ilk adımı oluyordu. *Benimki alt tarafı bir gölge* diyerek işi sıklıkla şakaya vuruyordum. Oysa bu gamsız ve ciddiyetsiz şakalarım daha sonra kendimden utanmama sebep oluyordu. Her röntgen çekiminden sonra kendime hayal kurma hakkı tanıyordum: Gölgem küçülmüş ya da aynı kalmışsa bir geleceğim olacaktı, büyümüşse olmayacaktı. Doktorlar kartlarını iyi saklıyorlardı. Mutlak bir şans oyunuydu bu, hile yapma olanağı da yoktu. Şarkıcı olacağım, diyordum kendi kendime; ama bir saat sonra, asla şarkıcı olamayacağım, diyordum. Yakında sapasağlam şekilde taburcu olacağım, diyordum; bir saat sonra, asla taburcu olamayacağım, diye düşünüyordum. Zihnim sürekli bu korkunç spekülasyonları üretip duruyordu. Herkes aynı geminin içinde, ölüme doğru gittiği konusunda hemfikirdi ama yine de herkes bir şekilde kendisini geminin dışına atmayı hayal ediyordu. Bankta otururken kendi kendime düşünüyordum; belki de bütün bunlar, okul yolundan geri dönüp çıraklığa başlama cesaretini gösterdiğim için çarptırıldığım bir cezaydı. Hastalığı ilk kez dükkânın önünde, patates çuvallarını boşaltırken ya da büyükbabamın dediği gibi evlere dağıtım yaparken kapmıştım. Cesur değildim, kendimi bir şey sanıyordum. Ama bu tür düşüncelerin şimdi ne faydası vardı ki? Hastaneden kurtulmuştum, Grossgmain'dan kurtulmuştum, hatta son kutsal yağla-

madan bile kurtulmuştum. Aynı şekilde Grafenhof'tan da kurtulacaktım. Annem ölünce (annemin kesin olarak öleceğini düşünüyordum) tamamen yalnız kalacaktım, anneannem dışında hiçbir akrabam kalmayacaktı. Bu ânı bekliyordum, her gün erkenden kapıcıya gidiyor, bana posta olup olmadığını soruyordum, hiç olmuyordu. Salzburg'da hiç yaşam belirtisi yoktu. Ailemdekiler mektup yazmaya her zaman üşenirlerdi. Grafenhof'la Salzburg arasında, yani ailemle benim aramda ölümcül bir sessizlik vardı. Hiç değilse haftada bir yazsalardı! Ama yazmadılar. Grafenhof'ta kaldığım o süre içinde bir kez dahi onlardan mektup almadım. "Mektup yazmaya üşenmek" sözü, mağduru olunca beni tiksindirmişti. Güya nekahet merkezi denilen ama balkonundan bakınca bile mezarlıkları görülebilen Grossgmain'dan dönünce evde kaldığım süre, son derece depresif geçmişti. Bu süreç veda etme süreciydi, o sırada her şeye veda etmek zorunda kaldım. Nelere veda ettiğimi şimdi sayabilirim. Salzburg sokaklarında dolanıp durdum, Hausberg'e çıktım ve sıklıkla büyükbabamın mezarını ziyaret ettim. Bütün bu yerlere veda etmek amacıyla gittim. Bitkin ve acıkmış halde, tam anlamıyla hayattan bezmiş olarak eve döndüğümde de anneme veda ediyordum. Tüm ev onun çürüme kokusuyla dolu oluyordu, bu koku her yere ve her şeye sinmişti. Yakında öleceğini biliyordu, bunu ona kimse söylememişti ama o yeterince akıllıydı, gözünden hiçbir şey kaçmıyordu. Hiç yakınmadan, ne dünyaya ne de Tanrıya sitem etmeden hastalığına dayandı. Hiç nefret duymadan, duvarlara gözünü dikip bakıyordu sadece. Altı koca ay boyunca, ilaçların hiçbir şekilde hafifletemediği o dayanılmaz acıları çekti. Sürekli artan dozlarda Methadon ve morfin alıyor, kocası ve büyükannemin gece gündüz, yorgunluktan tükenene kadar sağladıkları bakıma muhtaç şekilde yatıyordu. Çocuklar –yani kardeşlerim ve ben– her şeyin farkındaydı ama bilgisizlerdi,

çoğu zaman sadece tedirgin edici ve engelleyici bir şekilde yaşananları gözlemliyorlardı. Her şeyi görüyor ama anlamıyorlardı, anlayamazlardı. Büyükbabamın hastalığı gibi anneminki de *ihmalkâr* bir doktor yüzündendi; çok geç harekete geçmiş ve ilgisiz davranmıştı. Vasim onu çağırıp bu ölümcül ihmalkârlığı için azarladığında, yüzü bile kızarmamıştı. Doktorlar bu tarz şikâyetleri omuz silkerek geçiştirir ve işlerine devam ederler. Büyükbabamı cerrah, annemi ise jinekolog öldürdü, dedim kendime. Ama bu düşünce gülünçtü, aptal ve naiftim ben, üstelik işin içinde biraz kendini beğenmişlik de vardı. Iki kayın ağacı arasındaki bir kütüğe oturmuş, aşağıda gezinenleri izliyordum. Yürüyüşler, kadınlar dinlenme salonunda olduğu zamanlarda yapılırdı, kural böyleydi. Kadınlar uzanırken erkekler, erkekler uzanırken de kadınlar yürüyüşe çıkabiliyordu; böylece kurum yönetimi kadınlarla erkeklerin birlikte gezinmelerini ve bir araya gelmelerini önlemiş oluyordu. Bir araya gelmek için kuralları çiğnemek zorundaydılar ve bu da atılma riskini göze almak demekti. O kütükte oturup Grossgmain ile Grafenhof arasında Salzburg'da geçirdiğim korkunç zamanı düşündüm. Berbat bir dönemdi, keder ve utanç doluydu. Şehirde, büyükbabamla dolaştığım yerlerde dolaşmıştım, beni müzik derslerine götüren sokaklardan geçmiştim; hatta gizlice, çekinerek, Scherzhauserfeld Mahallesi'ne bile gitmiştim. Ama Podlaha'nın dükkânına uğramamıştım. Belirli bir uzaklıkta durmuş ve müşterileri izlemiştim. Onları tanıyordum ama dükkâna girmeye kesinlikle cesaret edemezdim. Elli, yüz metre önümden geçen tanıdık müşterilerle bile konuşamamıştım. Onlarla rastlaşma, karşılaşma riski olduğu an saklanmıştım. Ben başarısız biriydim, her zaman öyleydim. Kar fırtınası sırasında patates çuvallarını indirirken saçma sapan bir şekilde üşütmüş ve hastalığa yakalanmıştım. Scherzhauserfeld Mahallesi'nden ayrılmış, dışlanmış,

büyük ihtimalle de unutulmuştum. O insanlarla konuşmayı, kendimi onlara yeniden göstermeyi ne çok istemiştim! Ama kendimi koruma içgüdüsü yüzünden bunun olmasına izin vermemiştim. Sonuçta da oradan daha da bunalmış, kendimi daha da yalnız hissederek ayrılmıştım. Hep başarısız olmuştum, en başından beri; çocukken de, gençken de, çıraklık yaparken de; her zaman ve her yerde. Bu düşünce beni daha da bunaltıyordu, sokaklarda yürürken bu fikrin baskısını da göze almıştım, tüm o sokaklar ve insanlar arasında başarısız olmuş bir kişiydim. Başarısız olmak zorundayım, diyordum kendime, çünkü benim doğam bu. Pfeifer Sokağı'nda Bayan Keldorfer ve Profesör Werner'den aldığım derslerde başarısızdım; ilkokulda, yatılı okulda, lisede başarısızdım. Her yerde şüphe altında kalmış; kovulmuş, küçük düşürülmüş, dışlanmış ve atılmıştım. Salzburg'da bugün bile dolaşırken bu duyguları taşırım. Otuz yıl sonra bile, sokaklarda yürürken hâlâ bu zorlukları göze alıyorum. O ağaç kütüğünde oturduğum sırada, kendimi tüm o kapıları çalarken görüyordum ama hiçbiri bana açılmıyordu, hep reddediliyordum. İsteklerim asla kabul edilmiyordu, taleplerim kendini beğenmiş bir gencin sürekli artan ve bu yüzden her zaman reddedilecek talepleri olarak görülüyordu. Sonuçta da ben gururlu ama istediklerim gerçekleşmemiş bir halde, başımı öne eğmek durumunda kalıyordum. Bunca olay, sırasıyla nasıl oldu, diye sordum kendime. Sonunda da bastırdığım her şeyi tek tek ortaya döktüm. İstediğim sükûneti bulabilirdim şimdi. Her şeyi; savaşı, savaş sonrasını, büyükbabamın hastalığını ve ölümünü, kendi hastalığımı, annemin hastalığını, ailemin kederini ve içinde yaşadıkları kötü koşulları, hayatlarının umutsuzluğunu; yani her şeyi ortaya serdim. Sonra da onları düzgünce yeniden toplayıp paketledim. Ama bu güzelce bağlanmış paketi ortalıkta bırakamazdım, yanıma almak zorundaydım. O paketi bugün de hâlâ ta-

şıyorum ve bazen açıp içindeki her şeyi tekrar çıkarıp toparlıyorum. Bu yaptığım beni daha bilge biri haline getirmiyor, hiçbir zaman daha bilge olamayacağım. Biraz üzücü bir durum. Üstelik bu paketi, tıpkı şimdi yaptığım gibi tanıkların yanında açmışsam da, kaba, vahşi ve çoğu zaman da duygusal ve bayağı olan bu cümleleri yazmış olmaktan en ufak bir utanç duymuyorum. Yazar, utanç duygusundan yoksundur. Yalnızca hiçbir utanç taşımayan insanın, cümleleri bir arada tutma ve onları ortalığa saçma yeteneği vardır. Yalnızca en utanmaz yazar özgündür. Ama diğer her şey gibi bu da aslında bir yanılsama. Ağaç kütüğüne oturmuş hem tutkuyla sevdiğim hem de nefret ettiğim yaşamıma bakıyordum. Grossgmain'la Grafenhof arasındaki zamanda, ticaret odasındaki çıraklık sınavına da girmiştim. Çıraklık hayatımı düzgün bir şekilde sonuca bağlamak istemiştim. Girmeye hak kazandım ve sınavı geçtim. Önüme konulan yetmiş iki çay çeşidini doğru isimlendirmeyi başardım; müşterinin biri, GRAF şişesine Maggi koymamı isterse reddedeceğimi söyledim, bu da doğruydu zira markalı şişelere sadece kendi ürünleri konulabilirdi. Bu öğrendiğim bir şeydi ve sınavı geçmeme yardımcı olmuştu. Ama tüccarlık diploması şimdi benim ne işime yarayacaktı? Akciğerlerimdeki hastalık yüzünden kimse bana yiyecek sektöründe iş vermezdi. Küçük bir sosyal yardım geliriyle Radetzky Caddesi'ndeki aileme yük olmaya mahkûmdum. Başıboş birisi olmaya, her şeyden elimi eteğimi çekmeye mahkûmdum. Tek umudum beni Grafenhof'a, kötülüğüyle dünyaca ünlü olan kuruma götürecek olan biletti. Açıkçası trene binmek için sabırsızlanıyordum. Bilet elime geçtiğinde mutlu olmaktan kendimi alamadım. İstesem de istemesem de mutluydum, bu tüyler ürpertici kuruma gideceğim için mutluydum. Ne kadar saçma görünse de gerçek bu. Belki de düşündüğüm kadar kötü olmayacaktı. Grafenhof'a vardığımda, tertemiz bir hava ve önüm-

deki gerçekleri düşünebileceğim kadar geniş bir zaman beni bekliyor olacaktı. Salzburg'da ailemin yanındayken ne zamanım, ne de soluk alabileceğim bir hava vardı. Orada olduğum sürece hep boğulur gibiydim ve aklımda yalnızca tek bir şey vardı: intihar düşüncesi. Ama bunu yapamayacak kadar korkak ve meraklıydım. Hayatım boyunca utanmazca meraklı biri olmuştum, bu da intihara karşı ciddi bir engeldi. Amansız bir merak beni yüzeyde tutmasaydı, belki bin kez kendimi öldürmüş olurdum. Ömür boyu, intihar edenlere büyük bir hayranlık duydum. Onların hepsini benden çok daha ileride gördüm. Ne kadar korkunç, değersiz, iğrenç, cansız, ucuz ve aşağılık olursa olsun hayatına sıkıca tutunan beş para etmezin biriydim ben. Kendimi öldürmektense, her türlü ödünü vermeye razıydım; her şeye ve herkese karşı itibarımı düşürüyor, kendi zayıf karakterime güven verici sıcak bir kürk gibi sığınıyordum. Kütüğün üstünde otururken, yaşamımın kesin manasızlığını fark ettim. Kendimi büyükbabamın mezarını ziyaret ederken gördüm. Onca seyahat planımızdan geriye biraz toprak yığını, evin bir ucundaki boş bir oda ve dolapta el değmemiş şekilde asılı duran giysileri kalmıştı. Yazı masasının üstünde de, "gömlek düğmelerini dikmeyi unutma", "ayakkabı tamiri", "dolabın kapısını boya" ve "Herta'yı (yani annemi) yakacak odunlar için uyar" gibi son derece önemsiz bazı notlarla birlikte, çalışma kağıtları da hâlâ duruyordu. Bu çalışmaların anlamı neydi? Artık onların başına ben mi oturmalıydım? Buna *henüz* hakkım yoktu. Kitaplığından herhangi bir kitabı almaya da hakkım yoktu; mesela Goethe'nin tüm eserlerinin dördüncü cildi, Shakespeare'in *Kral Lear*'ı, Dauthendey'nin şiirleri, Christian Wagner, Hölderlin ya da Schopenhauer'ın *Parerga ve Paralipomena*'sı. Odasındaki hiçbir şeye dokunmaya hakkım yoktu. Sanki odanın sahibi birden içeriye girecek ve yalnızca kendisine ait olan eşyaların hesabını sora-

cakmış gibi geliyordu. Burası o başarısız ve tanınmamış yazarın her gece üçte kalkıp çalıştığı yerdi. Bu çabanın ne kadar anlamsız olduğunu görebiliyordum. Kendisi de anlamıştı, bunu hiçbir zaman kelimelere dökmedi ama farkındaydı. Bu anlamsızlık içinde çalışmasını son derece disiplinli şekilde sonuna kadar sürdürmüş, kendisine has bir günlük rutin oturtmayı başarmıştı. Bu rutini kendimde de görüyorum, tüm anlamsızlığına karşın kalkmak ve başlamak; çalışmak ve bunun dışında başka hiçbir şeyi düşünmemek. Onun kaldığı yerden ben devam edebilir miydim, sistemini kendime uyarlayabilir miydim? Oysa daha en başından beri benim de sistemimdi bu. Uyanmak; işe başlamak; yorgunluktan baygın düşene kadar, gözler artık hiçbir şey göremez hale gelinceye kadar devam etmek; sonunda ışığı kapatıp bitirmek ve kendimi adeta kabuslarla çevrilmiş, dini bir ayinin içine bırakmak. Sonra ertesi sabah, aynı şeylere büyük bir özenle tekrar başlamak, sanki *tek önemli şey buymuş gibi davranmak.* Ağaç kütüğünde oturup Heukareck'i izlerken, arkamda bıraktığım ve sürekli kendi açımdan gördüğüm, kendi objektifimden gözlediğim berbat dünya üzerine düşündüm. Dünya aynı büyükbabamın bana anlattığı gibi görünüyordu, oysa ben o zamanlar buna kendimi bir türlü inandırmak istemiyordum. Onu dinlemiş, ama ona inanmamıştım, en azından ilk başlarda. Fakat sonra, kendim de kanıtları topladıkça iddialarının son derece doğru olduğunu anladım: Dünya mide bulandırıcı bir yer, ona bakarken aslında bir lağım çukuruna bakıyoruz. Yanılıyor muydu? Şimdi büyükbabamın iddialarını sınama olanağına sahiptim, kafamda kanıt toplamaya yönelik takıntılı bir istek vardı, ben de hararetli bir biçimde bu işe giriştim. Her yöndeki, şehrin her yanındaki gençliğime ait bütün izleri takip ettim. Büyükbabam dünyayı değerlendirirken adil davranmıştı: Burası gerçekten de bir lağım çukuruydu, ama uzun süre bakıldığında

içinde güzellik ve çirkinliğin girift şekilde bir arada olduğu görülebiliyordu; gerçi bakan kişinin gözleri de bu mikroskobik ve zahmetli gözleme hazırlıklı olmalıydı. Bu lağım çukurunun kendine has keskin ve devrimci doğal güzellikleri de vardı, ama sonuçta yine de bir lağım çukuruydu. İçine uzun süre, yıllarca bakan birisi ya sonunda yorulup ölür ya da kafa üstü onun içine düşerdi. Büyükbabam doğanın acımasız olduğunu söylerdi, gerçekten de öyleydi. İnsanları çaresiz ve hain olarak nitelerdi, gerçekten de öylelerdi. Ben her zaman dediklerinin tam tersini ispatlamaya, onun dediklerini haksız çıkarmaya çabalıyor ama başaramıyordum: Kafamda topladığım her bir kanıt onun haklılığını ortaya koyuyordu. O bana gerçeğin yerini gösteriyordu, ben de orayı kazıp bulunduğu yerden çıkarıyordum. Ağaç kütüğünde otururken, bahsettiğim bu kanıtları ortaya koyuyordum. Bu benim rahatlama şeklimdi: Araştırmalarımın üstünden tekrar geçmek ve onları zihnimde yeniden canlandırmak. Bu türden araştırmaların artık ustası olmuştum. Ne zaman istersem, anılarımı yeniden, dikkatle inceleyebiliyordum. Kendi tarihim artık evrensel bir tarihe dönüşmüştü, milyonlarca değilse de binlerce ve yüz binlerce hatıra beynime kazınmış, istediğim an ulaşılabilir hale gelmişti. Büyükbabam yalnız kendi gerçeğini değil, benim gerçeğimi, evrensel gerçeği de göstermişti bana; ama diğer yandan, gerçeğin ihtiva ettiği birtakım hatalara da dikkatimi çekmişti. Gerçek her zaman yanlıştır, yüzde yüz doğru olsa bile yanlıştır. Her hata katıksız gerçektir. Elimdeki bu bilgiyle ilerleyebilir ve planlarıma veda etmeden hayatımı sürdürebilirdim. Beni hayatta tutan ve yaşantımı geçerli kılan işte bu mekanizmadır. Büyükbabam bana hep gerçeği söylemişti *ve* tamamıyla yanılmıştı, tıpkı benim gibi, tıpkı hepimiz gibi. Gerçeği bildiğimizi düşünüyorsak, yanılıyoruz demektir, aynı şekilde hata ettiğimizi düşünüyorsak da yanılıyoruz. Anlamsızlık,

önümüzdeki tek olası yol, sonunun bir yere çıktığını bildiğim tek yol bu. Ağaç kütüğünde otururken, büyükbabamın yaptığı hesabı kontrol etme keyfini sürüyordum, çıraklık yaparken müşterilere karşı duyduğum hassasiyeti duyarak yapıyordum bunu, tüm parçaları tek tek topluyor ve hesaplıyordum. Hayat dükkânına girer ve alışveriş yaparız, hesabı da ödemek zorundayızdır. Satıcı asla hesap hatası yapmaz. Tüm alınanlar düzgünce hesaplanır ve ortaya yalnızca bir tane doğru fiyat çıkar. Ağaç kütüğünde otururken, kökenimi düşünüyordum; geldiğim yeri gerçekten araştırmalı mıydım, yoksa gerçekleri ortaya çıkarma riskine hiç girmemeli miydim? Tam bir soruşturma yürütecek cesaretim var mıydı? Bu daha önce hiç yapmadığım bir şeydi, bunu kendime hep yasak etmiştim. Katmanları tek tek kaldırarak *dibe bakmaktan* hep kaçınmıştım. Kendimde bu gücü hiç görememiştim; hep bunu yapamayacak kadar zayıftım, hep yarım yamalak hazırlanmıştım. Zaten elimde bulanık, silinmiş, cesaretsizce değinilmiş bazı ipuçlarından başka ne vardı ki? Şimdi kendime teslim olmanın, kendimi tanık sandalyesine oturtmanın sırası mıydı? Ailemin, hele de annemin yanında yapmaya hiç cesaret edemediğim şeyi yapmaya, babamın kökenini araştırmaya mı kalkışacaktım? Bugüne kadar onun hakkında, annemle aynı ilkokula gittiğinden ve Almanya'da evlenip beş çocuk daha yaptıktan sonra Frankfurt Oder'de kırk üç yaşında öldüğünden başka bir şey bilmiyordum. 1943 yılında öldü ama nasıl öldüğü hakkında bir bilgim yok. Bazıları dövülerek, bazıları vurularak öldüğünü söylüyor ama bunu kimin ya da hangi tarafın yaptığını *bilmiyorum.* Bu belirsizlikle yaşamaya alıştım, çevresindeki insani ve politik sisi delmeye hiç cesaret edemedim. Neden bilmiyorum ama annem onunla ilgili bana tek bir kelime bile söylemedi, ben de yalnızca varsayımlarda bulunmak zorunda kaldım. Babamla ilgili her şey bir varsayım olarak kaldı. Sonuçta o kişi babamdı

ve sık sık *kimdi bu adam* diye sormaktan kendimi alamıyordum. Ama bu soru her zaman yanıtsız kaldı. Öz babam hangi büyük suçu ya da suçları işlemişti ki ailemin, hatta büyükbabamın bile önünde isminin anılması yasaklanmıştı? Onun adını, *Alois* sözcüğünü söylemeye bile izin yoktu. Bundan sekiz yıl önce, babamın okul arkadaşı olan bir kadının izini buldum. Kadın aslında annemin sınıf arkadaşıydı ama babamı da tanıdığı bilgisini edinmiştim. Onunla haberleşme cesaretini gösterdim, üstelik o da babam hakkında benimle konuşmayı kabul etti. Fakat randevumuzdan bir gün önce, gazetede korkunç bir fotoğraf gördüm: Kafası kopmuş iki ceset, Salzburg yolundaki otobanda yatıyordu; bana babam hakkında bilgi verebilecek tek kişi olan annemin okul arkadaşı, bir kazada ölmüştü. Gazetedeki bu korkunç fotoğraf sayesinde bir şeye emin oldum: Bir daha babamla ilgili soru sormamalıydım. Babası bir çiftçiydi, kendisi de marangozluk yapıyordu. Anneme yazdığı mektupların yalanlarla dolu olduğunu söylüyorlardı. Beni nüfusuna almayı asla kabul etmemiş, benim için tek bir kuruş bile ödememişti. Yedi yaşımdayken, annemin elini tutarak Traunstein'daki belediye binasına gidişimi ve kan örneği verişimi hatırlıyorum. Bu kan örneği ile *Alois Zuckerstätter*'in babam olduğu kanıtlanacaktı. Kan örneği onun babam olduğunu kanıtladı ama babamın izi bulunamadı, o da benim için nafaka ödemekten kurtuldu. Annemin intikamı, beni sık sık belediyeye gönderip devletin bağladığı yüklü(!) meblağı, yani beş Markı aldırmak oluyordu. Beni, o yaştaki bir çocuğu, *sana biçilen değerin ne olduğunu anla* diyerek oraya göndermekten hiç çekinmiyordu. Bunu elbette hiç unutamıyorum; öz annem, sırf kendi öcünü alabilmek uğruna çocuğunu, üstelik de hayal edilebilecek en kötü sözler eşliğinde o cehenneme gönderiyordu. O sözleri söyleşini hâlâ duyabiliyorum. Traunstein Belediyesi'ne yaptığım o cehennem yolculukları sırasında hissetti-

ğim derin kederi de hâlâ hatırlıyorum. Ayın biri, benim için cehenneme gidiş demekti. Annem bunun farkında mıydı acaba? Babam dövülerek mi yoksa vurularak mı öldürüldü? Bu soru beni bugün de meşgul ediyor. 1945'te, savaştan birkaç ay sonra kendi girişimlerimle, babamın babasının izini buldum. Salzburg'un banliyölerinden olan Itzling'de soğuk ve rutubetli bir bodrum katında yaşıyordu; ev oğullarından birine, yani babamın bir kardeşine aitti. O kardeşleri hiçbir zaman görmedim. Onlarla tanışma gibi bir isteğim de olmadı, ne gereği vardı ki? Var olduklarını biliyordum ama onlarla hiçbir ilgim yoktu. Bu yaşlı adam, babamın babası, ki o zamanlar bile yetmişinde vardı, gazetede okuduğuma göre, kısa süre önce yüz dört yaşında daha yeni ölmüş. O soğuk ve rutubetli bodrum katında senelerce tıkılıp kalmış olmalı, diye düşünmüştüm, hâlâ da öyle düşünüyorum. Babamdan bir hayvandan söz eder gibi söz etmişti, bütün oğullarından öyle söz etmişti. Kirli çamaşırların arasındaki tahtvari bir koltukta oturuyordu, bana babamın *çoktan* öldüğünü söylemişti. Bu bodrum katında, kadife perdeleri olan devasa bir direkli yatak da vardı ve tahtvari koltukla aynı biçimde, sert tahtadan oyulmuştu. Bu aynı iğrençlikteki iki zevksiz mobilyayı babam mı yaptı acaba, diye düşünmüştüm, zira sonuçta kendisi bir marangozdu. Bunları sormamıştım ama. Hayatımda yalnızca bir defa gördüğüm, baba tarafından büyükbabam olan bu adam; ısrarla bana babamın Almanya'ya gittiğini, orada beş çocuğu olduğunu ve *çoktan* öldüğünü söylemişti. Durmadan aynı şeyi söylüyordu, *oğlu evlenmişti, Almanya'da evlenmişti, beş çocuğu olmuştu ve çoktan ölmüştü.* Ardından öteki mobilyalara uymayan, sallanan küçük bir masanın çekmecesinden renklendirilmiş bir fotoğraf çıkarıp bana verdi. Bu babamın fotoğrafıydı ve bana o kadar çok benziyordu ki bir an için korkmuştum. Fotoğrafı cebime koymuş ve hızla eve gitmiştim. Kendime hâkim

olamayarak anneme bütün macerayı anlatmış, daha doğrusu anlatmaya çalışmıştım ama o buna izin vermemişti. Ona babamın babasının izini bulduğumu ve onu görmeye gittiğimi söylediğim an bana kızıp küfürler etmeye başlamıştı. Ona babamın fotoğrafını gösterme hatasına düşmüştüm, o da sonuç olarak fotoğrafı elimden kapıp sobaya atmıştı. Hayatımdaki en büyük tartışma olan bu arbededen sonra, bir daha asla babamın adını evde anmadım. Bu konuyu bir daha hiç kurcalamadım. Onun *kim* olduğu, ne tür bir adam olduğu, nasıl bir karaktere sahip olduğu konusunda sadece kendi kendime tahminler yürüttüm. En azından bu özgürlüğe sahiptim. Annemin, benim tam olarak nerede peydahlandığımı kendisinin açıklamış olması önemsiz değil. Babamın adını anmak bile istemediği halde bu bilgiyi verme gereğini neden duymuştu? Annemin, Henndorflu bir arabacının karısı olan okul arkadaşından her şeyi değilse de pek çok şeyi öğrenebilir, bugün bildiğim son derece az şeyden çok daha fazlasını biliyor olurdum. Büyüdükçe daha da gülünç hale gelen bu azıcık bilgiyle, babam hakkında fikirler yürütmek oldukça anlamsız. Ama bunu gerçekten de istiyor muyum ki? Babam hakkında bu kadar az şey bilmek, hatta hiçbir şey bilmemek, bu tahmin yürütme işini başlı başına bir amaç haline getirmek iyi değil mi? Büyükbabam ve ailem, babamı hayatımdan çıkarmakla doğru mu yapmışlardı yanlış mı? Bu soru cevapsız kalıyor, ama suçları da ortada. Tahminlerim ve şüphelerim sürdükçe de, aileme dair yakınmalar ve ithamlar bitmiyor. Oysa artık hepsi ölü, onları hesap vermeye davet etmek anlamsız. Hayaletleri yargılamak saçma, gülünç, bayağı bir şey. Bu yüzden onları rahat bırakıyorum. Yine de, ailemi akort etmeye devam ediyor ve çıkardığı sesleri duymaya çabalıyorum, notalara doğru basıp basmadığımı da önemsemiyorum. Onlar da akort edilmeyi hak ediyorlar ve açık yüreklilikle söyleyebilirim ki, en çok ho-

şuma giden sesler, en kötü basılmiş, beni en çok kışkırtan sesler oluyor. Yatakhanede, kapının yanındaki yatağımda, çeneme kadar sıkıca örtünmüş yatıyor olarak görüyorum kendimi, diğerleri uyurken, geçmişime ait yabani otları temizlemeye çalışıyorum; ama aralıksız çabalarım bir işe yaramıyor, çalılıkların içine ne kadar girersem, kendimi karanlığa o kadar kaptırıyorum. Çocukluğumdan beri tanıdık olan çaresizlikle çabalıyor ama sadece daha büyük yaralar almakla kalıyorum. Yine de bu nafile denemelerimden de asla vazgeçmiyorum, sürekli bu karanlığı aydınlatmaya çalışıyor, bu kâbusu bildiğim halde kendimi ona bırakmamaya çabalıyorum. Büyükbabam *aslında* nereliydi? Ya büyükannem? Hem annemin, hem babamın anne-babası? Beni vicdanlarında taşıyan ve kendilerinden açıklama beklediğim bütün bu insanlar nereden gelmişlerdi? Onları aradığımda, hepsi hortlaklar gibi yok oluyordu. Mümkün olan her köşede onları yakalamaya ve dönüş yollarını kesmeye çalışıyordum; ama onlar hep daha hızlı, daha becerikli ve daha kurnazdılar; onları yakaladığımı sandığım anda çoktan kaçmış oluyorlardı. İsimlerini söylediğimde duymuyorlar, onlarla konuştuğumda yanıt vermiyorlar ya da anlamadığım bambaşka bir dili konuşuyorlardı. Her birinden hikâyenin bir parçasını alıp daha sonra kendi kafamda birleştirebileceğimi düşünecek kadar naiftim. Ama yanılıyordum. İstediğim zaman, istediğim yerde onlara seslenip talep ettiğim bilgileri, yani gerçekleri öğrenebileceğimi sanıyordum. O kadar saftım ki, sorularımı bir mahkeme heyeti gibi sorabileceğimi ve aldığım yanıtlarda hiçbir itiraz gerekçesi, hiçbir kandırmaca olmayacağını düşünüyordum. Sorularımı sormaktan hiç vazgeçmedim. Hiç yanıt alamadım, alsam da bu yanıt hiç tatmin edici olmazdı çünkü düpedüz yalan olurdu. Soru sormaya ve onların yanıtlarını duymaya hakkım olduğunu sanıyordum; dolayısıyla sorularımı sormayı sürdürdüm; hep aynı şekilde,

zavallıca ve cahilce devam ettim ama kendi sesimin yankısından başka şey duymadım. Yatağımda yatarken, hiç değilse bir süre birlikte yaşadığım insanlara yeterince soru yöneltip yöneltmediğimi düşünüyordum. Cevap hayır'dı, onlara yeterince soru sormamıştım, soruları hep ertelemiştim, hep bir kenara itmiştim; sonunda da sormak için çok geç kalmıştım. Büyükbabama, büyükanneme ve anneme sormuş olmam gereken bir dolu soru vardı; her türden bir sürü soru, ama artık çok geçti. Ölülere soru sormak, sadece kendi pozisyonunu sağlamlaştırma peşindeki canlıların boşuna işlediği bir suçtur. Bunları sorabilmek için bol bol zamanım vardı ama ben en önemlilerini bile sormamıştım. Sonra birdenbire zihnimde her şey aydınlandı: Bu soruları onlar engellemişlerdi. Bu soruları bekliyor ve onlardan çekiniyorlardı; onları sormamam için her şeyi yapmışlardı. Sonunda da, hiçbir soruyu yanıtlamadan bu dünyadan ayrılarak beni o çalılarla, boşluktaki vahayla, bozkırın ortasında bırakmışlardı; burada artık susuzluk ve açlıktan ölecek, yok olacaktım. Bütün cevaplara sahiplerdi, ama onları benden esirgemişlerdi. Cevapları vermeyi hiçbir zaman istememişlerdi zira büyük ihtimalle kendileri de sorularına yanıt bulamamışlardı ve benim sorularımı yanıtlamayarak bir nevi intikam almışlardı. Peki ben kökenlerimi gerçekten merak ediyor muydum? Benimle ilgilenen bu insanların kökenine, ölüme sığınıp sırlarını yanlarında götürenlere, hayatlarının sonunda ansızın sahneden çekilip yok olanlara, yatağımda yatarken bile tahminler yürütmek zorunda kalmama yol açanlara karşı bir merakım var mıydı? Bilmiyorum. Sorular kaldı; hayatımın idaresi zorlaştıkça ve hakikate yönelik merakım arttıkça da giderek çoğaldı. Temellerinin oturduğu zemini bilmeyen bir insan, mevcut hayatının gerçeklerini nasıl sınayabilir? Varlığım büyük ölçüde cehalet üzerine kuruluydu, kabiliyetsizlik değil; gerçekleri arayıp bulmak zorundaydım. Ama

bu kanıtları, yani gerçek, elle tutulabilecek şeyleri nereden bulacaktım? Kanıt toplamaktan hiçbir zaman vazgeçmemiştim, bütün hayatım yaşamımla ilgili kanıtlar toplamakla geçmişti. Bulduklarımın yoğunluğu değişse de, kendimi buna adamayı hiç bırakmamıştım. Elde ettiğim kanıtlar da bana hiçbir zaman yeterli gelmemişti, ya beni yanlış yönlendirmiş ya da bir işe yaramamışlardı. Elbette, beni kökenlerimi aramaya iten nedenleri de düşündüm. Bazen kanıt toplama konusunda bu kadar sabit fikirli olduğum için kendimden nefret ediyordum, zira eğer mahkemede oturup hüküm verecek değilsem, bu kadar kesinliğe ihtiyacım olmadığını biliyordum; hatta belki bu kadar kesinliğe hakkım da yoktu. Eğer bu merakı ısrarla sürdüreceksem, yeni bir şeyler, diğer her şeyi açıklayabilecek şeyler öğrenmeliydim. Gecelerce, koğuş arkadaşlarım yarımda uyurken ben kökenlerim üstüne uzun uzun düşündüm. Bunu adet edinmiştim, ama henüz bir sisteme çevirmemiştim. Uyuyamadığım ve uyuyamayacağımı anladığım zaman tekrar çalılığa dalıyor ve otları temizlemeye çalışıyordum, ama temizleyemiyordum. Çalılığın zifiri karanlığında, insanları hiç görünmeyen çehrelerinden değil, davranışlarından tanıyordum. Oysa hikâyemdeki bu kişiler benimle oynamaya yanaşmıyorlardı, keşif yolculuğuma çıkarken sahip olduğum motivasyonu görüyorlar ve bunu küçümseyerek benden hızla kaçıyorlardı. Hasta arkadaşlarıma karşı dikkatliydim, onlar da bana aynı dikkati gösteriyorlardı. Bende olduğu gibi onlarda da bir kendini koruma içgüdüsü vardı, kendilerini uzak tutuyorlardı. Aralarına karışabildiğim zamansa bu küf kokulu binanın sakinlerinden biri değil, ancak gözlemci olabiliyordum. Bir yanımda, kibir ve ilgisizlikleri yüzünden bende her türlü güvensizliği yaratmış ve tek işleri tıp mekanizmasını yürütmek olan doktorlar; diğer yanımda ise beni asla kendilerinden görmeyen, göremeyen hastalar vardı. Onlar için anlaşılır biri

değildim; beni iletişim kurmaya değmeyecek bir göçmen kuş olarak görüyorlardı, yakında ölecek bir hasta olamayacak kadar hafiftim. Bir süre onlardan biri olmayı denedim, ama başaramayınca yelkenleri suya indirip yine kendi içime döndüm. Onların şaka anlayışları, kayıtsızlıkları, hainlikleri bende yoktu; benim kendi şaka anlayışım, kendi kayıtsızlığım, kendi hainliğim vardı. Beni onlardan ayıran, tamamen bana özgü bir inatçılığım da vardı. Ben kararımı çoktan vermiştim; kendimi geride tutacaktım, direnecektim, buradan çıkacaktım. Bir süre onların üstünlüğüne teslim olsam da sonunda buradan ayrılıp sağlıklı olacaktım. Yaşamaya dair isteğim, ölüme hazırlığımdan daha büyüktü, onlardan birisi değildim yani. Tabii bu durum, kurumun günlük rutinleri sırasında onlara katılmayacağım anlamına gelmiyordu. Sıkıntı vermekten olabildiğince kaçınarak ben de onlar gibi her şeye katıldım, ama yine de – doktorlar gibi onlar da– direnişimin farkındaydılar; bu da bazı güçlükler doğuruyordu. Her zaman sorun çıkaran, sıkıntılı tiptim; doktorlar bana soğukluklarını, hastalar da küçümsemelerini hissettirmekten çekinmiyorlardı. Daha önce ağzım yanmıştı, artık sakin ve sessiz bir hayat uğruna uyum sağlamak ve boyun eğmek konusunda ihtiyatlıydım. Anlattıkları tüm öyküleri, insanlığın varlığından beri var olan çile öykülerini dinledim; yemeklerimi onlarla yedim; onlarla röntgen sırası bekledim; polikliniklere onlarla birlikte sıkış tepiş gittim; verandada onlarla birlikte yattım; dünyayı ve doktorları onlarla birlikte eleştirdim; onlarla aynı kıyafetleri giydim. Elimde kurumun işaretlerini, tükürük hokkasını ve termometre çizelgesini taşıdım. Pazar günleri şapele gittim, Katolik olduğumdan değil, müziğe düşkün olduğumdan; sadece düşkün de değil, onun için deli olduğumdan. Müziği hayatımın en önemli parçası, tek hakiki tutkum, yaşama sevincim haline getirmeyi hâlâ istiyordum. Böylece Pazar günleri, arkadaşımın

yönettiği Schubert ayinlerinde ben de şarkı söyledim. On, on iki hasta pazar sabahları saat altıda, pijamaları ve ucuz yün kazaklarıyla sıraya dizilir, amatörlere özgü bir hevesle Schubert'in ayinini, kendilerini Tanrı'ya adayarak seslendirirlerdi. Üç ya da dört hemşire de, bu zavallı, kurumuş gırtlaklardan çıkan sesleri, Kyrie duasına kadar yüreklendirmeye devam ederdi, ayinin doruk noktası olan Agnus Dei'ye gelinceye kadar bu teşvik sürerdi. Burada şarkı söyleyenler, hemşireler tarafından not edilirdi; diğerlerinden daha önce sıcak bir battaniyeye, daha iyi bir çarşafa ya da daha güzel manzaralı bir pencere kenarına kavuşabilirdi. Ayinin sonunda *Yüce Tanrım, Sana Şükürler Olsun* ilahisi, bu kısık, yıpranmış gırtlaklardan çıkması mümkün olan en yüksek sesle söylenirdi. Orada onlarla birlikte şarkı söyleyip haykırırken, bakışlarımı onların gri, incecik boyunlarının üstünde sallanıp duran terli başlarına çevirirdim. Arkamdaki duvarda ölüm ilanları, hemen önümde henüz yaşamakta olan şarkıcılar duruyordu. İsimleri duvarda yerlerini alıncaya dek şarkı söyleyecekler, diye düşünürdüm, sonra başka yeni şarkıcılar gelecek. Ama ben iyi olacaktım, ismim o siyah çerçeveler içine hiçbir zaman girmeyecekti. Onlar kadar uzun süre şarkı söylemeyecektim. Şapeldeki bu şarkıcılık için gönüllü olduğuma pişman olmaya başlamıştım. Ayinlere daha fazla katılmayı istemiyordum ama bunun için artık çok geçti, hemşireler bana bunu ödetirlerdi. Ben de her Pazar şarkı söylemeyi sürdürdüm, her defasında aynı Schubert ayinini, artık duymak istemeyinceye kadar, ismimin duvarda olma ihtimalini aklımdan atamayarak seslendirmeye devam ettim. Bu Agnus Dei'yi, şimdi ismi arkamdaki duvarda olan bir adamla daha geçen Pazar beraber söylememiş miydim? *Rahip Oeggl*'di bu, onunla daha birkaç gün önce yan binanın bahçesinde gramofonun nasıl çalıştığını konuşmuştuk; ama şimdi ismi kalın harflerle duvarda duruyordu, altında da

iki tane palmiye dalı vardı. Ölene kadar koroda şarkı söylersin, dedim kendi kendime, sonra ismini bir süre için duvara yazarlar, çok geçmeden de yerini bir başka isim alır. İsimleri uyduruk bir kartona yazılıp panoya yapışıncaya kadar, *Yüce Tanrım, Sana Şükürler Olsun* diye haykırıyorlardı. Ayin bitince ortalığı şiddetli bir öksürük krizi kaplar, hemşireler hızla oradan uzaklaşırdı. Şarkıcılar duvarlara dayanarak merdivenlere ilerler ve tırabzanları sıkıca tutarak, ayaklarını tek tek kaldırarak, her adımda büyük çaba sarf ederek kahvaltıya giderlerdi. O sırada tüm binaya kahve kokusu yayılırdı. Kahvaltıdan sonra bu bitkin grup, tükürük hokkaları ve termometre çizelgeleriyle donanmış şekilde koridorları geçer, daha sabah olmasına karşın bitap düşmüş halde uzanmak için verandaya giderdi. Tahtaların arasından gelen soğuk hava, yüzlere bıçak gibi vururdu. Hareketsizliğe mahkum olduklarından, hemen herkes amansız bir can sıkıntısı çekmeye başlardı, orkestra şefi arkadaşım hariç. Onun kucağında her zaman bir piyano partisyonu olurdu, üzerine durmadan notlar alırdı. Kariyeri için uğraşıyordu, kendisini özgür kalacağı zamana, onu kabul edecek konser salonlarına, operalara hazırlıyordu. Onu bazen bir şef edasıyla tempo tutarken görüp neşelenirdim. Diğer hastalar onu kuşku dolu gözlerle izlerdi, doktorlar da onu verandada çalışırken gördüklerinde, hakkında saygısız sözler ederlerdi. Ben onun bu görüntüsüne, yani sergilediği olumlu tavra ve hayatını tam anlamıyla kabullenişine sıkıca tutundum. Bu benim de yolum olabilirdi, önümde izleyebileceğim bir örnek vardı. Diğer herkes ahmakça yatıyor ve hırıldayıp öksürüyorken, onları ölüme götüren uyuşukluğu kabullenmişken; arkadaşım bir mücadele veriyor, karşı koyuyor, tam tersi şekilde hareket ediyordu. Ben de ona benzemeye çalışıyordum. O da balgam çıkarıyordu, ben de; ama biz diğerleri kadar çok çıkarmıyorduk ve ikimiz de pozitif değildik. Sonunda bir gün, or-

kestra şefi arkadaşım *sağlam raporu* alarak taburcu oldu, ben yine yalnız kalmıştım. *Sağlam raporu*, ne harika bir sözdü bu! Ne güzel bir anlamı vardı! Yoluma yalnız devam etmek zorundaydım. Söylediklerime yanıt alamıyordum artık, konuşuyordum ama karşılıksız kalıyordu. Bir kez daha başladığım yere geri dönmüştüm. Beni sanata, bilime bağlayan ip kopmuştu. *Sağlam raporu* alarak taburcu olmak neredeyse hiç görülmemiş bir durumdu, şimdi ben de bu şekilde çıkabilmeyi düşlüyordum. Kaçıp kurtulmaya kararlı, var olma tutkusunu taşıyan, ilerlemek isteyen bir sanatçı olan bu adam benim örneğimdi. Akciğerimdeki gölge küçüldü, hatta birden tamamen yok oldu. Asistan bana iyileştiğimi söyledi. Artık gidebilirdim, *burası* artık benim için uygun bir yer değildi. Büyük ikramiyeyi kazanmıştım! Ama bunu istemiş miydim? Emin olamadım. Sanatoryumda birkaç gün daha kaldım ve tam dokuz aydır orada kaldığımı fark ettim. Grafenhof'a alışmıştım. Evde beni ne bekliyordu? Annemin durumu hâlâ aynıydı, ailem öncekinden de umutsuzdu artık. Eve dönüşüm pek de öyle neşe verici bir olay değildi. Bu da beklenmesi gereken bir şeydi, beni güler yüzle karşılayamazlardı. Annemin ölümle savaşı artık doruk noktasındaydı, kimsenin bana ayıracak vakti yoktu. Ailemin içinde bulunduğu felaketi yeniden anımsadım, ki şimdi durum daha da kötüleşmişti, herkes dayanma sınırının sonundaydı. Gerçeği anlatmak istediğinizde, konuşulan dil son derece yetersiz kalır; bir yazarın yapabileceği en iyi şeyse, gerçeğe yaklaşmaya çalışmaktır. Bu genellikle umutsuz bir çabadır, dolayısıyla ona güvenilmez. Dil ancak özgün olan şeyi bozar, tahrif eder. Yazar ne kadar çabalarsa çabalasın, kullandığı sözcükler her şeyi alt üst eder, yanlış tanımlar ve bütün gerçeği kâğıt üzerindeki yalanlara dönüştürür. Bu kez ters yöne gidiyordum ve yolum bir kez daha cehenneme düşmüştü. Sağlam raporuyla bile olsa taburcu edilen bir ve-

rem hastası, kendisinden sorumlu olan resmi doktor tarafından muayene edilmek ve balgamını laboratuvara götürmek zorundaydı. Ben de balgamımı laboratuvara götürdüm, sonuçları almaya gittiğimde ise bana bulaşıcı olduğum söylendi. *Açık* verem hastalığım varmış ve *derhal* hastaneye gitmeliymişim. Laboratuvardaki kadınlar bana derhal tecrit edilmem gerektiğini söyledi, bu sefer hata yokmuş. Grafenhof'tan *sağlam raporu* da alarak *taburcu edildikten* iki gün sonra açık verem hastalığına yakalanmıştım, yani o çok korktuğum akciğerdeki oyuk ortaya çıkmıştı. Eve gittim ve büyükannem ile vasime açık verem hastası olduğumu, derhal hastaneye yatmam gerektiğini söyledim. Benim sorunum artık ikinci planda olduğu için, mantık çerçevesinde verilmesi gereken tepkiyle karşılaşmadım. Asıl hasta olan annemdi, ben değildim. Büyükannem ve vasimle mutfakta yemek yedikten sonra, kullandığım çatal ve bıçak hemen kaynar suda yıkandı; ben de yanıma aldığım birkaç parça şeyle hastaneye gittim. Anneme gerçeği söylememeye karar verdik. Evden yalnızca birkaç yüz metre uzakta olduğu için hastaneye yürüyerek gittim. Göğüs hastalıkları bölümü, birkaç barakadan oluşuyordu ve yaydığı pis koku sayesinde hemen fark ediliyordu. Burada akciğer kanseri olan hastaların yattığı, kapısı ve pencereleri sürekli açık bırakılan bir yatakhane bulunuyordu. Havada berbat bir koku vardı, ama sonradan buna alıştım. Pnömotoraks işlemi yapıldı, birkaç gün sonra da *derhal* Grafenhof'a dönmem gerektiği söylenerek taburcu edildim. Ama nakil işlemlerim gecikince evde birkaç hafta geçirmek zorunda kaldım. Bu zaman zarfında, hemen her hafta, Paris-Londra Caddesi'ndeki sağdan ikinci binada yaşayan şehrin en ünlü akciğer uzmanına, bu pnömotoraks işlemini yinelettim, ciğerlerime hava dolduruluyordu. Bu işlem şöyledir; hasta yatağa uzanır, ince bir tüp yardımıyla, hastanın diyaframı ile akciğeri arasına hava verilir, böylece

akciğerdeki oyuk havayla dolar ve akciğer yeniden mühürlenmiş olur. Bu işlemi daha önce çok görmüştüm. Sadece başlangıçta acı verir, hasta sonra buna alışır, zamanla rutin bir alışkanlığa dönerdi, her defasında bundan korksa da işlemin sonunda korkusu boşa çıkardı. Gerçi korkmak her zaman da haksız sayılmazmış, bunu kısa süre sonra öğrendim. Bir gün, bu çok ünlü, aslında bir profesör olan doktor, bana yine hava enjekte ediyordu; birden telefon etmek için başımdan ayrıldı, beni göğsümde hortumla yatakta öylece bıraktı. Aşçısına öğle yemeğini nasıl istediğini söylüyordu. Soğanlı mı, tereyağlı mı, patatesli mi diye öteberiden konuşarak tartışmayı sonlandırdı ve muayene yatağında yatmakta olan hastaya dönmeye lütfetti. Biraz daha hava enjekte ettikten sonra röntgen cihazının önüne geçmemi istedi, bir tek bu şekilde havanın içimde nasıl dağıldığı görülebilirdi. Yavaşça ve zorlukla röntgen cihazının ardına geçtim, tam istenen duruşa gelmiştim ki bir öksürük krizine yakalandım ve bayıldım. Profesörün *Tanrım, diğer akciğere hava vermişim,* dediğini zar zor duymuştum. Kendime geldiğimde odanın köşesindeki bir koltukta yatıyordum. Doktorun yardımcısının bekleme odasındaki diğer hastaları gönderdiğini duydum. Hepsi gidince profesör ve asistanıyla baş başa kaldım. Yeni bir öksürük krizine yakalanmadan doğrulamayacak gibiydim, üstelik de güçlükle nefes alabiliyordum. Ölmekten, özellikle de burada, bu kasvetli, küf kokan, dehşet verici, eski moda, soğuk muayenehanede, yanımda sevdiğim hiç kimse olmadan bu acemi işkencecilerimin bakışları eşliğinde ölmekten korktum. Bu da yetmiyormuş gibi, profesör önümde diz çöküp ellerini kavuşturarak *ne yapacağım şimdi seninle,* dedi. Gerçekten tam olarak böyle dedi. O durumda ne kadar süre koltukta yattığımı bilmiyorum. Yine de sonunda birden ayağa kalkıp muayenehaneyi terk etmeyi başardım, dehşete kapılmış ve çaresiz kalmış doktor ve asistanının karşı

koymalarına rağmen, adeta koşarak üç kat aşağıya inip açık havaya çıktım. Sonradan anladığıma göre, bir troleybüse binerek eve gitmiştim, o sıralarda bir kez daha bayılmış olmalıyım. Ama emin değilim, evdekiler öyle anlatmıştı. Beni hemen birkaç hafta önce tedavi olduğum ve bu yüzden iyi bildiğim hastaneye, göğüs hastalıkları servisine geri götürdüler. Profesör hemen hastaneye geldi ve yaşananların *sıradan şeyler* olduğunu anlatmaya çalıştı. Bunu ısrarla söylüyordu, ama yüzündeki heyecan ve korku dolu bakışlarda bana yönelik gizli bir tehdit de vardı. Profesörün yemek menüsü sağ olsun, pnömotoraks işlemim boşa çıkmıştı, şimdi yeni bir çözüm gerekiyordu. *Pneumoperitoneum* uygulamaya karar verdiler. Bunun anlamı şuydu: Bu kez karnımdan, göbek deliğimin hemen üstünden hava enjekte edilecek, iki akciğere de basınç sağlanmış olacaktı. O zamanlar bu tedavi yaygın değildi, daha önce pek uygulanmamıştı, ben de daha önce duymamıştım, Grafenhof'ta bile. Profesör saçma sapan bir telefon konuşması yüzünden işlemi mahvetmiş, beni de tehlikeli bir duruma sokmuştu. Pneumoperitoneum uygulanmadan önce, diyafram uzun bir süreliğine, en azından birkaç yıllığına durdurulmalıydı. Bu yüzden frenik sinir adı verilen yere müdahale edilecekti. Bu da bir ameliyat gerektiriyordu, köprücük kemiğinin üst kısmından bir kesik açılacaktı. Hastanın bilinci açık olmalıydı çünkü doktorla iletişimi devam etmeliydi. Bana frenik sinir ameliyatının birkaç gün içinde yapılacağı söylendi. Bu ameliyatla, sinir kesilmeyecek, sadece sıkıştırılacaktı, siniri sıkma tekniği yeniydi, daha önce pek yapılmıyordu. Frenik sinir sıkıştırılınca, diyafram birkaç yıllığına duracaktı, ama sonunda yeniden çalışacaktı; eğer sinirler kesilecek olsa diyafram bir daha asla eski haline dönmezdi. Bunun sadece önemsiz bir müdahale olduğunu söylediler, gerçek bir ameliyat bile değildi, tıp açısından bakıldığında hiçbir ciddiyeti yoktu. O sırada, bana bu operas-

yonu yapacak kişinin, büyükbabamdaki kabarcığı tümör zanneden ve onun ölümüne sebep olan doktorun ta kendisi olduğunu öğrenerek dehşete kapıldım. Bu hatasının üstünden henüz birkaç ay geçmişti ama başıma gelebilecek herhangi bir şeye itiraz hakkım yoktu. Elbette akciğer ameliyatının nasıl yapılacağına dair hiçbir bilgim yoktu; nasıl olabilirdi ki? O yüzden bana yapacakları her şeye boyun eğmek zorundaydım. Her şeyi, şok geçiren birinin aldırmazlığı içinde, ağırbaşlılıkla izledim. Barakaların birindeki bir odaya yerleştirilmiştim, burada da kalabalığın içindeydim. Hastanedeki gibi, demir parmaklıklı en az on iki yatak vardı. Her şey bana tanıdık geliyordu, yalnızca akciğer ameliyatının korkunç özelliklerini öğrenmem gerekiyordu. Bunun için de buradan daha iyi bir yer olamazdı. Savaştan kalma bu barakalar, hastanenin diğer kısımlarından tamamen tecrit edilmişti. Berbat bir haldeydiler; kanserli hastaların kokuları yüzünden koridorlarda burun tıkamadan yürümek imkânsızdı, ayrıca ortalıkta dolanan sıçanlar görmek de şaşırtıcı değildi. Yine de bu şişman ve kaygan hayvanlara da çabuk alışılıyordu. Şansıma, büyük ve her zaman açık duran bir pencerenin yanında yatıyordum; yanımdaki yatakta genç bir adam vardı, kısa süre öncesine kadar bir bisiklet yarışçısı olan bu adam şimdi, daha yirmi yaşında, mahvolmuş bir akciğerle yatıyor ve gece gündüz barakanın tavanındaki çatlakları sayıyordu. Birçok uluslararası yarışa katılmıştı, ama son yarışı sırasında yere yığılmış ve hastaneye kaldırılmıştı. Daha birkaç hafta önce birinci sınıf bir sporcuyken şimdi burada ağır akciğer hastası olarak yattığına ve sonunun geldiğine inanamıyordu. Hallein'da doğmuştu, akrabaları onu ziyaret ettiğinde kötüye gittiğini görüyor ve yıkılıyorlardı. Bu genç adamı hayallerinden mahrum bırakmak niyetinde değildim, ona bildiklerimi söylemek istemiyordum. Kısa süre sonra hastaneden çıkacağına inanıyordu, ama gerçek

başka türlü olmuştu: Bir sabah ameliyata girdi ve sağ çıkamadı. Annesinin, eşyalarını komodinin üstünden toparlayışı hâlâ gözümün önünde. Benim ameliyatım ise birkaç gün ertelenmişti, böylece hastanenin yerleşim planını araştırma fırsatı buldum. Daha önce zaten bu hastanede haftalarca kalmıştım, ama burayı pek bilmiyordum. Yatağa mahkûm şekilde hep aynı yerde, içerideki yatakhanede yattığım için sadece binanın iç kısımlarını tanıyordum. Şimdi bütün hastaneyi inceleme imkânım vardı. Büyükbabamın Şubat ayına kadar yattığı ve vefat ettiği yeri ziyaret ettim elbette. Başhekimin idaresindeki ameliyathane koridoruna girdiğim anda, tıp bilimine duyduğum tiksinti ve doktorlara duyduğum nefret daha da arttı. Başhekim burada, bu karanlık ve dar koridorda büyükanneme açıklamada bulunmuştu; yanıldığını burada söylemiş, büyükbabamın karnında tümör sandığı kitlenin aslında neredeyse patlayacak kadar tıkanmış ve sonucunda da kan zehirlenmesine yol açan mesanesi olduğunu burada itiraf etmişti. Cerrahi servisinden jinekolojiye geçtim, annem bir yıl gecikme sonunda rahim ameliyatı olmuştu. Bu köhne tıp kalesini keşfederken bir hayli içim karardı. Tekrar yatağıma döndüm ve kalan zamanımı uyuyarak, çok az miktarda yemek yiyerek ve ameliyatımı bekleyerek geçirdim. En başından beri doktorlar bana sürekli eziyet etmişti ama ilk kez beni ameliyat edeceklerdi. Ameliyat günü yatıştırıcı verildikten sonra, çevremde olup bitenleri çok daha büyük bir sakinlikle izlemeye başladım. Yatağımdan alınıp sedyeye konuldum, sonra da cerrahi servisine götürüldüm. Yatıştırıcı; insanı saniyeler içinde tedirgin bir kurbandan, dram türünde bir oyunun başrolündeki sakin gözlemciye çevirir. Her şey hafifleyip kabul edilebilir hale gelir, insan her şeyi büyük bir güven ve *özgüven* içinde seyreder. Gürültüler kulağa müzik gibi gelir, konuşmalar insanı rahatlatır. Her şey huzur verici ve basit olur. Tüm tedirginlik dağılır,

insanda hiçbir direniş, hiçbir sakınma kalmaz, bunlar yerini kayıtsızlığa bırakır. Ameliyathanede olup bitenlere ilgisi, sadece doktorların ve hemşirelerin yaptıkları şeyler yüzünden artar ki onlara da tam anlamıyla güvenir. Sonsuz bir sükûnet ve uysallık egemen olur. En kişisel kaygılar bile olabildiğince uzağa itilir. Çoktan ameliyat masasına yatmış olan kurban, her şeyi büyük bir dinginlik içinde algılar, hatta kendisini iyi bile hisseder. Tepesindeki yüzlere bakmaya çalışır ama görüntü giderek bulanıklaşır. Ameliyat masasında yatarken sesler duyar, aletlerin şakırtılarını, suyun sesini işitir. Şimdi ben de kemerle bağlanıyorum. Cerrah emirler veriyor. Yanımda iki hemşirenin durduğunu hissediyorum, bileklerimi tutarak nabzımı kontrol ediyorlar. Başhekim *nefes al* diyor, sonra *nefes alma* diyor, sonra tekrar *nefes al*, tekrar *nefes alma*. Dediklerini yapabiliyorum. Şimdi kesiği açtığını hissediyorum. Eti ayırıyor, atardamarı kenara itiyor. Neşter köprücük kemiğini eşeliyor ve derine, bir hayli derine iniyor. Bir aleti istiyor, sonra bir başkasını. Birini bırakıp ötekini eline alıyor. Hâlâ sonsuz bir sükûnet hâkim. Sonra yine onun emirlerini duyuyorum; *nefes al, nefes alma, nefes al*. Sonra *nefesini tut* diyor, *yavaşça nefesini ver, şimdi normal nefes al, nefesini tut, nefes ver, nefes al, nefesini tut, şimdi nefesini normal olarak ver*. Yalnızca cerrahı duyuyorum, hemşirelerin hiç sesi çıkmıyor. Sonra tekrar; *nefes al, nefes ver, nefesini tut, nefes ver, nefes al*. Artık bu emirlere alışıyorum, onlara hatasız uymaya çalışıyor ve başarıyorum. Kendimi güçsüz hissetmeye başlıyorum, giderek daha zayıf oluyorum, sonra birden bütün kanımın vücudumdan akıp gittiğini hissediyorum. O anda hemşirelerin bileklerimi bıraktığını hissediyor ve cerrahın *aman tanrım* dediğini duyuyorum. Aletler yere düşüyor, ekipmanların takırdadığını duyuyorum. Sanırım ölüyorum, diyorum kendi kendime, her şey bitti. Birinin omuzlarımı sarstığını hissediyorum. Her şey donuk ve ağrısız,

ölümcül ama acısız. Tekrar nefes alabiliyorum. Bir süre için nefes alamamışım, şimdi anlıyorum. Geri dönüyorum, artık batmıyorum, kurtuldum. *Yavaşça nefes al* diyorlar bana, *çok yavaşça nefes al*. Sonra *nefesini tut, nefes ver, nefes al, nefes ver*. Ameliyat bitiyor. Bileklerimdeki bağlar çözülüyor, büyük bir dikkatle, yavaşça kaldırılıyorum. Cerrahın yine *yavaşça, çok yavaşça* dediğini duyuyorum. Bacaklarım bağlarından kurtulup aşağı sarkıtılıyor, hemşirelerin yardımıyla oturtulunca sadece bir an için bunu görebiliyorum. Göğsümdeki açık yaradan bir sürü makas sarkıyor, ama onları göremiyorum. Sterilizasyon aleti yanıma getiriliyor. Tekrar yatırılıyorum, dikiş anını görmemem için yüzümü bir örtüyle kapatıyorlar. Yerde çok miktarda kan, bir sürü kanlı gazlı bez ve pamuk var, bir an için görüyorum. Ne olmuş? Belli ki bir şeyler olmuş, ama ben kurtuldum. Sonunda yüzümdeki örtü alındı, tekrar sedyeye konulup göğüs hastalıkları servisine götürüldüm. Yarı uykuluydum ve siluetlerden başka bir şey göremiyordum, her şey bulanıktı. Ameliyat bitti, dedim kendi kendime, şimdi yeniden pencerenin yanındaki yatağımdayım. Artık uyuyabilirim. Uyandıktan kısa bir süre sonra başhekim geldi. Birkaç saat olmuştu, şimdi öğle vaktiydi. Bana her şeyin iyi geçtiğini, hiçbir sorun çıkmadığını söyledi, *hiçbir sorun* lafını vurgulayarak söylemişti. Ama bir şeyler *olmuştu*, bunu biliyordum, hâlâ biliyorum. Ama sonuçta başarmıştım, ilk ameliyatımdan sağ çıkmıştım. Frenik sinirim sıkıştırılmıştı, bundan bir hafta sonra da pneumoperitoneum uygulanabilirdi, yaram hızla iyileşiyordu. Bu şaşırtıcıydı zira bugüne kadar vücudumdaki yaralar yavaşça ve güçlükle iyileşirdi. Şimdi karın bölgemden ameliyat edilecektim. Göbek deliğimin iki parmak üzerinden karnıma olabildiğince çok miktarda hava enjekte edilecekti, böylece akciğerler baskılanacak ve sağ lobda bulunan oyuk mühürlenecekti. Buna iyi hazırlanmış olduğumu söyleyemez-

dim, birden operasyondan korkmaya başladım. Bu ameliyatı da başhekim yapacaktı, o yüzden ona detayları sordum. Bir bisiklet lastiğini şişirmek kadar kolay, dedi bana. Son derece sıradan, duygusuz bir tonda yaptı bu açıklamayı, gerçi onlar en dehşetli ve zor şeyleri bile günlük rutinin bir parçasıymış gibi dillendirirlerdi. Bana ayrıca, o güne dek Avusturya'da sadece birkaç pneumoperitoneum operasyonunun yapıldığını da söyledi; kendisi daha önce üç defa yapmış ve hiçbir sorunla karşılaşmamıştı; bu onun için son derece sıradan bir şeydi. Penceremin yanındaki yatağımda yatıyor ve köprücük kemiğimdeki yaranın ne kadar çabuk iyileştiğini gözlemliyordum. Artık bana oldukça yakın olduklarından ailem, kardeşlerim de dâhil, gelip beni ziyaret ediyor ve annemin ölümle savaşını anlatıyorlardı. Henüz hayattaydı, ama artık ölmesini istiyorlar, çektiği acılara dayanamıyorlardı. Bunu annem de yürekten diliyordu. Ona sevgilerimi yolladım, o da bana yollamıştı. O zamanlar ailemin yaşadığı durumu tam olarak anlayamamıştım; ölmek üzere olan annemi bırakıp buraya, benim yanıma geliyorlar, sonra da beni bırakıp tekrar onun yanına dönüyorlardı. Bunun onları ne kadar kötü etkilediğini daha sonra anladım. Bu sırada bana kalın bir kitap getirdiler, Franz Werfel'in yazdığı *Musa Dağ'da Kırk Gün*. Okumaya çalıştım ama sıkıldım, ne yazdığını anlamadan birkaç sayfasına göz gezdirdim. Hiç ilgimi çekmedi. Hepsinden öte, kitap tutamayacağım kadar ağırdı, dolayısıyla onu komodinin üstünde tozlanmaya bıraktım. Zamanımın çoğunu hareketsiz ve sessizce geçirdim, giderek daha dalgın bir halde, hayal gücümü kullanmaya çalışarak tavana bakıp durdum. Sonunda yine Grafenhof'a döneceğim, diyordum, ama bu kez tamamen farklı şekilde olacak bu: *Gerçek bir akciğer hastası olacağım, pozitif olacağım, oraya ait olacağım.* Ama durumu kendime açıklamaya çalıştım. Daha önce orada bir pneumoperitoneum işlemi

olmamıştı; sanatoryuma bir farklılıkla, sansasyonel biçimde dönecektim. Ne olursa olsun Grafenhof'a ikinci girişim ilkinden tamamen farklı olacaktı. Dönüşümü gözümde canlandırıyordum; hastaların, doktorların yüzlerini, verecekleri tepkileri hayal ediyordum. Yanılmışlar, dolayısıyla beni de yanıltmışlardı. Ölümcül derecede hasta olmama karşın, iyileştiğimi zannederek beni taburcu etmişlerdi. Yüzüme nasıl bakacaklardı? Ne diyeceklerdi bana? Nasıl davranacaklardı? Merak ediyordum, ama akışına bırakacaktım. Zaten doktorların hepsi benim hakkımda yanılmamışlar mıydı? Onların ellerine düşmüştüm. Bir şeyler görüp durmuşlardı ama doğru şeyi hiç bulamamışlardı. Ya olmayan şeyleri görmüşler ya da olan şeyleri görememişlerdi. Ailem beni görmeye geldiğinde, her zaman mendillerini ağızlarına tutuyorlardı, bu şartlar altında sohbet etmek oldukça zordu. Nelerden konuşuyorduk ki? Onlar *nasılsın* diye soruyorlardı, bense *annem nasıl* diye. Maxglan Mezarlığı'nda yatan büyükbabam hakkında konuşmamız yasaktı; Katolik Kilisesi, onu oraya gömmeyi ilk önce reddetmiş, ama büyükbabam kentin en önemli mezarlık alanlarından biri olan bu yere yine de gömülmüştü. Ondan konuşmuyorduk çünkü kendimizi ölümü, yani nihai felaketi düşünmekten alıkoyuyorduk. Vücuduma hava verildikten sonra, her yerimde ciddi değişiklikler oldu, hava her yere büyük basınç yapıyor, her yerimi sıkıştırıyordu. Deri altımdan, boynuma hatta çeneme kadar şişmiş haldeydim. Yakında öleceğime emindim. Aldatıldığımı düşünüyordum, beni deneysel bir ameliyat için kobay olarak seçmişlerdi. Ailem beni ziyarete geldiğinde, hiç kıpırdamadan, kaskatı şekilde yattım, konuşamıyordum. Yanımdan moralleri daha da bozulmuş olarak ayrıldılar. Annem hakkında anlattıklarını, hiçbir tepki vermeden dinledim, sonra kalkıp gittiler. Aşağı yukarı her iki haftada bir, karnım tekrar kesiliyor, içine dikkatlice ölçülmüş miktarda hava enjekte

ediliyordu. Operasyona yürüyerek gidiyor ama sedyeyle dönüyordum. Yine de, sedye üstündeki bu dönüş yolculukları sırasında, kendimi şanslı sayıyordum, *alt tarafı* pneumoperitoneum yapıldı diyordum kendi kendime. Akciğerimde *alt tarafı* bir oyuk var, *alt tarafı* bulaşıcı bir verem; yanlarından geçerken kapıları açık yatakhanelerde gördüğüm diğer hastalarınki gibi akciğer kanseri değildim. Kısık sesle yataklarında inliyorlardı ve acılarından ancak o ünlü çinko tabutlara yerleşerek kurtulabiliyorlardı. Bu her gün karşılaştığımız bir manzaraydı. En azından annem böyle bir yerde ölmeyecek, diye düşünüyordum, evde olduğunu bildiğim için kendimi şanslı görüyordum. Ölümcül hastalar olabildiğince evde bakılmalı ve evde ölmeli; kesinlikle hastanede değil, diğerlerinin yanında değil. Bundan daha büyük bir korku olamaz. Vasim, büyükannemle birlikte anneme ölümüne kadar evde bakmıştı, bunu asla unutmayacağım. Barakalar savaş sırasında yapılmıştı ve çoktan berbat bir hale gelmişlerdi; hiçbir tadilat da geçirmemişlerdi. Belli ki, ölümcül balgamlar çıkaran akciğer hastaları için gayet uygun bir yer olarak görülüyorlardı. Bu barakalardan korkuluyordu, kimse oraya girmeye gönüllü olmuyordu. Göğüs hastalıkları servisi, hastanenin diğer kısımlarından tellerle ayrılmıştı ve her yerde *GİRMEK YASAKTIR* yazılı levhalar vardı. Barakaların alanı iyi seçilmişti, uzakta, tüm hastane binalarının gerisindeydiler. Açık pencerelerden uzaktaki caddenin trafiği duyuluyordu. Benim barakamın elli metre ilerisinde, bir çırak olarak yürüdüğüm ve daha bir yıl öncesinde kadar Podlaha'nın Scherzhauserfeld Mahallesi'ndeki dükkânına gittiğim cadde vardı. O zamanlar çalılıkların ardında kalan bu barakaları hiç fark etmemiştim, dikkatimi çekmemişlerdi. İşe geç kalmamak için caddenin bu bölümünü hep hızlıca yürüyerek geçiyordum. Dükkân, Podlaha, Scherzhauserfeld ve sakinleri, gözümde tütüyordu. Hiçbirinin bana olanlar hakkında

bir bilgisi yoktu. Podlaha'ya ticaret çıraklığı sınavını kazandığıma dair bir kart yazıp, *iyi dileklerimle* diye imzalayarak yollamıştım. Onu bir daha görmedim. Beni defterden silmiş olmalıydı, bir akciğer hastasıyla işi olmazdı artık, hem onun müşterilerini kaçırır hem de ona yasal sorunlar çıkarırdım. Liseyi bırakmam, aileme ve okula, okulla ilgili her şeye karşı gelmem ne işe yaramıştı ki? Geleneksel toplum hayatına ve onun kör rızasına başkaldırmak bana ne kazandırmıştı? Reichenhaller Caddesi'ndeki geri dönüşümün faydası neydi? Her şeyin gerisine itilmiştim. Sanki tüm dünya hem bana, hem de savaştan sonra Radetzky Caddesi'ndeki evde küçük burjuvalığa sığınmaya çalışan bize karşıydı. Liseden kaçışım, çıraklığım, müzik öğrenimim; her biri benim itaatsizliğimin birer kanıtıydı; bunları şimdi delilik ve gülünç bir kendini beğenmişlik olarak görüyordum. İago'yu seslendirmeyi istemiştim, oysa şimdi, daha on sekiz yaşında, pneumoperitoneum yapılmış halde göğüs hastalıkları servisinde yatıyordum. Bu benim büyük hedeflerimle alay edilmesi değilse neydi? Ama yine de, bisiklet yarışçısının kaderini paylaşmaktan kurtulmuştum. Ayrıca kanser de değildim; benden sadece on metre ötede, geceleri dayanılmaz acılar içinde kıvranarak yatan, soluduğum havayı kirleten hastalardan biri değildim. İnanılmaz bir avantajım vardı, ben bir ölüm adayı değildim. İşimin bittiğini söylememe ve kendimi ümitsiz vaka olarak görmeme gerek yoktu. Bu şekilde günlerce, haftalarca düşünüp durdum, vücudumun değişimini gördükçe de şok geçirdim; pneumoperitoneum onu hazin ve nahoş bir hale sokmuştu. Ellerimle yokladığımda, içimdeki havayı hissedebiliyordum; artık bir hava yastığından farkım yoktu. Uzun süredir aldığım ilaçlar yüzünden de, her yerim bir tür egzamayla kaplanmıştı. Daha önce hiç böyle bir şey görmemiştim, ama doktorlar buna hiç aldırmamışlardı. Streptomisin ile tedavi edilmeyi sürdürdüm, ama

neyse ki artık doğru dozu alabiliyordum; ilaç dağıtımı Grafenhof'taki gibi rezil bir ayrımcılıkla değil tıbbi bir gereklilikle sürdürülüyordu. PAS haplarını yutmak zorundaydım, her hafta yüzlerce krem rengi hap, yatağımın yanına, kiloluk kutularla konuyordu. İştahımı neredeyse tamamen kesiyorlardı. Bu haftalar ve aylar süresince yutmak zorunda olduğum diğer hapları ya da bana enjekte edilen diğer bir dolu şeyi artık bilmiyorum. Bazen gün ortasında yorgunluktan uyuyup kalıyor; yatak örtüme konan büyük ve şişman güvercinler tarafından uyandırılıyordum. Güvercinlerden nefret ediyordum, üzerlerine pislikler yapışmış oluyor ve kekremsi bir koku yayıyorlardı; yüzümün önünde kanat çırpıp uçtuklarında da her yeri toza boğuyorlardı. Onlara ölüm habercileri gözüyle bakıyordum. Büyükbabam da güvercinlerden nefret eder ve onları hastalık taşıyıcıları olarak tanımlardı. Ömrüm boyunca onları çirkin ve kaba hayvanlar olarak gördüm. Hasta yataklarının her yanına konuyor ve her yere pisliyorlardı. Onları kovalamaktan bile tiksiniyordum. Ayağa kalkıp birkaç adım atabildiğimde, yan taraftaki kanser hastalarının odasına bakmaya cesaret ettim; odada sigara içilebildiğini görünce dehşete düştüm. İskelet kadar sıskalaşmış, pis kokular yayarak çürüyen bu ölümcül hastalar, yataklarında uzanmış sigara içiyorlardı. Hastalığın kokusuyla sigara dumanı karışınca ortaya berbat bir bileşim çıkmıştı. Şimdi sigara içiyorlardı, ama birkaç gün sonra yok olacaklardı. Dışarıya çıkarılıp toprağa gömüleceklerdi. St. Vincent hemşirelerini, sanki dünyanın en normal işini yaparcasına ölüleri soyup kıyafetlerini yıkarken gördüğümde, bu işi yapabilmek için ancak iki ihtimalin bulunduğunu anladım: Ya son derece duygusuz ve duyarsız olmak ya da çok büyük bir görev bilincine sahip olmak gerekiyordu. Bu kahraman kadınlara olan hayranlığımı gösterme cesaretini bulamadım. Bir yaşam sona erdiğinde, geride kalan insanlar

pantolonları, ceketleri ve kirli çamaşırları toplayıp gidiyorlardı. Bu görüntü hiç değişmiyordu ama beni ilk günkü gibi etkilemeyi başarıyordu. Hem tiksiniyor hem de sarsılıyordum. Bir kez daha, yoğun gözlem yeteneğimi görüp şaşırmıştım. Bir insan yaşamı, çok büyük potansiyele sahip de olsa, isteyerek ya da kader icabı o potansiyeli gerçeğe dönüştürmüş de olsa, geride kalan insanların bakışları altında, deri ve kemikleri bir arada tutan etin çürümesiyle son buluyordu. Yaşam ya da var oluş, bu çürümüş et yığınını bir köşeye atıyordu, bu köşe onun son yeri oluyor ve kişi sonunda uçup gidiyordu. Asıl soru, onun nereye gittiğiydi. Ama ben bu soruyla uğraşmaktan kaçınacağım. Karnımda havayla, olağandışı bir şekilde şişmiş ve yüzüne bakılmayacak halde yatarken, daha önce hiç düşünmediğim şeyleri, girmeye hiç cesaret edemediğim konuları da düşünecek zamanı bulmuştum: Beni dünyaya getirenlerin kökenlerini, kendi kökenlerimi ve *benimle dünya arasındaki bağlantıyı* düşünmeye başladım. Ama daha önce de belirttiğim gibi, bunun sonucunda elime geçen tek şey, çalılıktaki karanlığın daha da büyümesi, çölün uzaması, bozkırın genişlemesiydi. Babamın izini sürmeye kalkıştığımda hemen sona ya da birkaç yol ayrımına ulaşıyordum. Fırtına altında sağa sola koşuşturan, bana yaklaşıp birden bire yok olan birkaç siluetten başka bir şey göremiyordum. O taraftan neler aldım, diye soruyordum kendime ya da bu taraftan neler aldım? Şu ya da bu huyu kimden edinmiştim? Sonu gelmez zıtlıklarım, melankolim, umutsuzluğum, müzik yeteneğim, inatçılığım, duyarsızlığım, duygusal kırılmalarım nereden geliyordu? Bir yandan aşırı özgüvenli, diğer yandan da son derece zayıf ve çaresiz karakterimi neye borçluydum? Son zamanlarda iyice artan güvensizliğimin temeli neydi? Babamın, günün birinde her şeyden vazgeçip evini terk ettiğini; yurdu ve yuvası olarak gördüğü şeylerden ilelebet kaçtığını biliyordum. Belki o da be-

nim gibi dayanamamış, onu ezme çabasındaki demirden bir miğfer gibi kafasına oturan bu ülkeyi terk etmeye, her şeyden vazgeçmeye ikna etmişti kendisini. Bu kararını da tutarlılıkla hayata geçirmişti. Denilene göre ailesinin evini ateşe verip üstünde sadece kıyafetleriyle tren istasyonuna gitmiş ve treni beklemişti. Hatta öyle bir hesap yapmıştı ki, onu başka diyarlara götürecek olan tren tam evinin önünden geçerken alevler de doruk noktasına ulaşmış olacaktı. Ailesinin evinin yanan görüntüsü ile sadece evini gerçek anlamda terk etmekle kalmamış, zihnindeki ev imgesini de tamamen silmişti. Denilene göre bu yaptığından asla pişmanlık duymamış. Ancak kırk üç yaşına kadar yaşayabilmişti. Onun hakkında bu öyküden başka neredeyse hiçbir şey bilmiyorum, onu hiç görmedim. Annem, büyükbabamın üniversitede okuduğu yer olan Basel'de doğmuştu. Büyükannem, taviz vermez sosyalist bir genç olan büyükbabamla birlikte olabilmek için, Salzburg'daki kocasını ve çocuklarını terk etmiş, İsviçre'ye gitmişti. Bir daha ömür boyu ayrılmamışlar, ama kırk yıl sonra evlenmişlerdi. Annem daha bir yaşında bile değilken büyükbabam ve büyükannem, Almanya'da sosyalist fikirler uğruna oradan oraya koşuyordu. Söylevler ve yürüyüşler, büyükbabam için bile zamanın gereklilikleriydi. Aile fertlerinin hepsi farklı bir yerde doğmuştu; bence bu durum, ömür boyu mustarip olduğumuz karakteristik huzursuzluğu her şeyden daha iyi açıklıyor. Sonunda artık huzur istediklerinde ve bunu bir şekilde elde ettiklerinde de, hastalık ve ölüm onları bulmuştu. Yıllarca kendilerini aldatmış olmaları, şimdi intikamını alıyordu. Anneme söylemek istediğim çok önemli şeyler, sormak istediğim hayati sorular vardı; ama artık çok geçti. Artık benim sorularımı duyabilecek, dinleyebilecek bir halde değildi. Sormak istediklerimizi hep erteliyoruz, çünkü açıkçası onlardan korkuyoruz; sonunda da onları sormak için fazlasıyla geç kalmış oluyoruz.

Sorularımızın muhatabını rahat bırakmak istiyor, onu *derinden* yaralamaktan korkuyoruz, dolayısıyla soruları sormuyor ve böylece kendimizi rahat bırakıyor ve *derinden* yaralanmaktan kurtuluyoruz. En önemli soruları sormak yerine faydasız, saçma, gülünç sorulara odaklanıyoruz; önemli soruları sormak istediğimizde de yine çok geç kalmış oluyoruz. Yaşamımız boyunca büyük soruları biriktiriyor, biriken sorular koca bir dağ oluşturunca da dağın gölgesiyle hayatımızı karartıyoruz. Zaten o zamana kadar yine çok geç kalmış oluyoruz. Başka insanlara ve kendimize soru sormaktan kaçınmamalıydık; onlara sorularımızla işkence etmeliydik; hiçbir soruyu onlardan esirgememeli; esirgeyerek onları aldatmamalıydık. Soruları sormak istediğimiz kişi artık ortalıkta olmayınca, ölünce, zamanında sormadığımız şeyler için pişmanlık duyuyoruz. Ama tüm soruları sormuş olsaydık dahi, elimizde tek bir yanıt bile olacak mıydı? Cevabı, hiçbir cevabı kabul etmiyoruz, buna hazır değiliz. Kabul edemeyiz, kabul etmemeliyiz; zihnimizin, saçma duygusal ve ruhsal sistemimizin çalışma şekli bu. Annemin ölümünün giderek yaklaştığını görebiliyordum, bunun yaratacağı sonuçları da gözümün önüne en küçük ayrıntısına kadar getirebiliyordum. Cenazesini hayal edebiliyordum, söylenecek ve söylenmeyecek şeyleri duyuyordum. Her şey gözümün önündeydi, ama ben ısrarla kabullenmek istemiyordum. Ailesinin gazabına uğramıştı, savaş sonrasının o zalim atmosferi içinde kalmıştı, babasının ölümü de hastalığının seyrini iyice hızlandırmıştı. Hâlâ bana sevgilerini gönderiyordu, bana hayatım ve geleceğimle ilgili düşünceli ve nazik öneriler yolluyordu. Yedi ve on yaşlarındaki iki kardeşimin, ölümünü görmelerini istemediğini söylüyordu. Bu ana tanık olmamalıydılar. Kız kardeşimi İspanya'ya, erkek kardeşimi de İtalya'ya gönderdiler. Bir yandan ölümüne hazırlanıyordu, ama bir yandan tüm kararları da *kendisi* veriyordu. Bu ölüm-

cül hastalıkla ilgili her şeye göğüs germişti, en ufak bir acıma duygusuna tahammülü yoktu. Babasının ölümüyle, hayatın zaten onun için bittiğini düşünüyormuş, sakince söylemiş bunu. Onu bir daha göremeyeceğimi düşünüyordum. Burada karnımda havayla yatıyordum ve onu bir daha göremeyecektim. Ama onu görebilmek için son bir şansım oldu. Taburcu edildim, eve gidebilecektim. İki gün sonra tekrar Grafenhof'a gitmek zorundaydım, sevk kâğıdım cebimdeydi. Annemin yatağının kenarına oturdum, ama hiç konuşmadık. Zihni açıktı, ama söylenebilecek her şey anlamsız olacaktı. Eşyalarımı çantama doldurmak için bile fazla zamanım yoktu. Vasim ve büyükannem tamamen bitmiş haldeydiler. Annem belki hâlâ *bizimleydi* ama ev çoktan *boşluğa, annenim yokluğunun yarattığı boşluğa* kapılmıştı. Bunu hepimiz hissediyorduk. Mutfaktaki sandalyelerde oturmuş, odanın açık kapısına kulak kabartıyorduk, ama ölüm döşeğindeki annem ses çıkarmıyordu. Grafenhof'ta ise yeniden o on iki kişilik odaya yerleştirilmedim, bu kez birinci katla ikinci kat arasındaki özel localardan birine yatırıldım. Şansıma, bu odayı daha önce bahsettiğim, kötü durumdaki hukuk doktoruyla paylaşacaktım. Durumunun ciddiyeti onu, dev bir çam ağacı gölgesinin kararttığı bu odaya getirmişti. Ben de bu locaya yerleştirilmiştim çünkü durumum ciddi uyarı verecek düzeydeydi. Geçen zamanda hastalık vücudumda ciddi değişikliklere yol açmıştı, yani artık ben de Grafenhof için gayet uygun bir görünümdeydim. Artık şişmişler kategorisindeydim, içimdeki hava ve aldığım ilaçlar yüzünden, en azından bu çevrede aykırı bir görüntü sergilemiyordum. Son derece *doğal* görünüyordum. Uygun görünümde bir hastaydım, aslında sağlıklı olmak dışında her şeydim. Hukuk doktoru, doktorların da nefret ettiği bir sosyalist, bir laf cambazıydı; daha önce kaldığımız on iki yataklı odada, sosyalist fikirleriyle beni de rahat bırakmıyordu. Ama artık,

Marx ve Engels'in düşüncelerini aşılamaya, köktenci sosyalist tasarımını dünyaya anlatmaya mecali yoktu. Yatağa mahkûm şekilde bütün gün tavanı seyrediyordu. Göğüs hastalıkları servisinden aşina olduğum kokuyu yayıyordu, o yüzden ilk başta onunla aynı odayı paylaşacak olmaktan korkmuştum. Ama sonra hem kokuya hem de doktorun başına gelen üzücü değişime alıştım. Artık Sovyetlerden söz etmiyor, Rosa Luxemburg ya da Karl Liebknecht isimlerini anmıyordu. Önce eline tükürmek, ardından da bu tükürüğü hokkaya atmak gibi yeni bir huy edinmişti, ama bunu da beceremiyordu. Durmak bilmez şekilde göğsünü temizlemeye uğraşıyor, bilhassa geceleri büyük gürültüler çıkararak akciğerlerine söz geçirmeye çalışıyordu, bunlar da beni deli ediyordu. Ama bu durum onun umurunda bile değildi. Bunlar yaşadığım en uzun gecelerdi. Günde yalnızca bir kere, hemşireler tarafından temizlenmek için kaldırılıyordu. Tabii o zamanlar odada bir küvet yoktu, yalnızca duvara monte edilmiş bir lavabo vardı. Tam bir ümitsizlik abidesi olan bu adam orada çıplak ve hırıldayarak durur, hiç itiraz etmeden kendini temizlettirirdi. Bu işlem onu anında yorardı, gösterdiği bu müthiş çabanın sonucunda yatağına tekrar yatırılır yatırılmaz uykuya dalardı. Böylece benim de yıkanmak için fırsatım olurdu. Arkamda, parçalanmış ve artık iş görmez bir akciğerden gelen hırıltılı nefes alma seslerini duyardım. Bir idealiste, bir sosyaliste, bir devrimciye dünyanın *uygun gördüğü* cezaydı bu. Önceki odadayken, hem doktorların, hem hemşirelerin, yani sözüm ona eğitimli ve kültürlü kişilerin; bu adamı durmadan azarladıklarını, aşağıladıklarını hatırlıyorum. Doktorların ve güya merhametli, ama aslında gaddar hemşirelerin bu –hiçbir suçu olmayan– adama davranışları, her türlü disiplin anlayışının dışında küçümseme, hatta nefret doluydu. Kendi düşüncelerini tutarlılık ve sabırla savunan, diğer görüştekileri de rahat bırakan bir adamın

başına geleceklerin örneğiydi bu. Karşılaştığı muamele hor görülme ve nefretti. Bu tip insanlara hep onları muhakkak yıkıma götürecek tarzda muamele edilir. Böyle bir adamı, on iki kişilik bir odaya yerleştirmek akıl almaz bir şeydi, odadaki diğer herkes akılsız olduğu kadar kabaydı ve bu durum o adamı mahvediyordu. Rahatça bir kitap ya da gazete okuyamıyordu, on dakika bile rahatsız edilmeden bir şeyler düşünmesi imkânsızdı. Bilerek ya da bilmeyerek, kötü niyetle ya da değil; onu mutlaka rahatsız ediyorlar ve sistematik bir mahvoluşa sürüklüyorlardı. Sonunda dağılması ve en kötü hastalara ayrılan localardan birisine yatırılması, beklenen bir durumdu. Ona eziyet edenler, ahmaklığa boyun eğmiş cahil çocuklardı. Onlara da kızılamazdı aslında, sonuçta hepsi genç işçiler ve çıraklardı, kurbanlarını yok oluşa kadar sürükleyen bu eziyetlerden zevk alıyorlardı. O da bu kesintisiz işkenceye dayanamayacak kadar zayıftı ve sonunda pes etti. Kısa bir süre için o da benim öğretmenim konumunda olmuştu. Beni büyükbabamın da büyük bir tutkuyla bağlı olduğu dünyaya geri götürmüştü; baskı altında tutulanlar, zayıflar ve mazlumlar dünyasının kapılarını bana yeniden açmıştı. Bu cahil gençler, doktora yaptıkları eziyetleri günlük bir rutine dönüştürmüş, hatta bunları giderek geliştirerek kendi içinde bir sanat haline getirmişlerdi; sapkınlıklarını iyice dışa vurmuş, sonunda filozofu deliye çevirmişlerdi. Filozof, onların utanmazlıklarına boyun eğmiş, direnmemişti. Yine de kimse onları, bir adamın hayatını mahvettikleri iddiasıyla suçlayamazdı. Yaptıkları şeyler cahilliklerinden ve yaşlarının getirdiği dar kafalılıktan ileri geliyordu. Asıl suç personelde, özellikle de başhekim ve müdürdeydi. Burada kaldığım süre boyunca, on iki kişilik odada bu adama yapılan kesintisiz işkenceleri gözlemlemiştim; ona karşı nefretleri kendilerinden kaynaklanıyordu: Bu Katolik Nazi ortamında, sosyalist olduğunu açıkça, yüreklice belirten bu

adam, bir düşmandı ve yok edilmeliydi. Bu korkunç düşünce kendini hissettiriyordu. Bildiğim kadarıyla hiç kimsesi olmayan bu adam, kendisini yönetenlere koşulsuz boyun eğmek zorundaydı, bundan kaçabilmesinin yolu yoktu. Zaten doktorlar onu vicdansızca köşeye ittikçe, fiziksel ve ruhsal olarak ona işkence ettikçe, o da kendi sonuna *sığınmıştı*; böylece iki tarafın da yoğun çabasıyla sona gidiş iyice hızlanmıştı. Bu sürecin ilerleyişini yeniden kurgulamam zor olmadı, hatta olanların doğrudan tanığı bile değildim ama neler olduğunu *şimdi* anlayabiliyordum. Onunla sohbet etmek istedim ama başaramadım, benimle yakınlık kurmaktan kaçındı. Kitapları bir köşede, toz ve kir içinde el değmeden duruyordu. Onları okumak isteseydim de, elime aldığım an midem bulanırdı. Zaten okuyacak keyfim de yoktu. Bir şey yazmak da istemiyordum, bir kartpostal bile. Bu halde kime yazabilirdim ki? Hemşire hukuk doktorunu bir hayvanı besler gibi, otomatik olarak ve duygusuzca besliyordu. Onunla hiç konuşmuyordu. Onu soyup giydirirken adam direnmeye çalışıyor, yumruklar savurup yüzüne vuruyordu. Hatta bu direniş giderek güçleniyor, ama hemşire hiç etkilenmiyordu, çünkü kısa süre içinde biteceğini biliyordu. Hukuk doktorunu ne zaman buradan alıp Schwarzach'a göndereceklerini merak ediyordum. Kalbi atmaya devam ediyordu, bense bazen uyanır uyanmaz onun tarafına bakıp hâlâ hayatta olup olmadığını kontrol ediyordum. Ama o gövde hâlâ nefes alıyordu, akciğerleri hâlâ çalışıyordu. Hemşirenin onu hayatta gördükçe hayal kırıklığına uğradığını hissediyordum. Büyük ihtimalle her sabah gelirken onun öldüğünü ve sorunun kendiliğinden çözüldüğünü düşlüyordu. Gelince perdeleri açıp işe koyuluyordu; havluları hazırlıyor, lavaboya su dolduruyor ve doktoru kaldırıp lavaboya taşıyordu. Burada olmaktansa, ikinci kattaki on iki kişilik odada olmayı istemeye başlamıştım. O yatakhaneyi özlüyordum,

buradayken kendimi çok daha kötü hissediyordum. Orada, ikinci katta, kendi yaşıtlarımla kalıyordum; burada ise yaşlı, hayatının sonuna gelmiş, çirkinliği ve asosyalliği her saat artan bir insanla beraberdim. Ama bir yandan da, hayranlık duyduğum bu çirkin, itici insanla olan birlikteliğimi bir armağan olarak görüyordum; hayranlık duyuyordum çünkü o olduğu gibiydi, dışlanmıştı, nefret ediliyordu, itiliyordu. Herkes onun yok olmasını bekliyordu, ama bunun zamanı henüz gelmemişti, sabretmek zorundaydılar. Vizite doktorları onu sadece planlarına uymayan bir yük olarak görüyordu. Aslında benden de memnun değillerdi; bana yanlışlıkla değil, bilerek, suç işleyerek, yanlış teşhis koyduklarının ve beni mahvolmanın eşiğine getirdiklerinin; akciğerimde koca bir delik varken sağlıklı diye taburcu ettiklerinin ve sonunda da geri almak zorunda kaldıklarının bilincindeydiler, bunları benim de bildiğimi biliyorlardı. Beni doktorla aynı odaya koymalarının iki sebebi vardı. Birincisi, durumumun gerçekten ciddi olması ve diğer hastalar için tehlike arz etmesiydi; ikincisi ise, onlara karşı olan çekincelerim, güvensizliğim ve açık nefretimdi. Onların gözünde ben her şeye karşı gelen bir isyankârdım. Altı ya da yedi adet loca vardı, yarısında kayırılan hastalar kalıyordu ve onları neredeyse hiç görmemiştim; zaten her zaman o hastaların diğer hastalardan, bizim gibi hastalardan kaçındığını düşünmüştüm. Onlar için koridordaki genel tuvaleti kullanmak bile küçük düşürücü bir şeydi. Daha iyi giyimliydiler ve daha düzgün bir dille konuşuyorlardı, gerçi benim gibi insanlarla kırk yılda bir diyaloğa giriyorlardı. Onlarla ilgili, *müsteşar bey, profesör* ve *kontes* gibi unvanlar duyuyordum. Bu unvanların duyulduğu ya da sahiplerinin görüldüğü yerde, hemşireler daha dikkatli, daha korumacı, hatta onları şımartıcı şekilde davranıyor, sessizliğe gömülüp işlerini öyle yapıyorlardı; bu da benim midemi bulandırıyordu. Ayrıcalıklı hasta-

ların locasından çıkıp bizimkine girdiklerinde, yüzleri kararıyor, konuşma şekilleri değişiyor, kibarlıkları uçup gidiyor ve son derece kabalaşıyorlardı. O odalara servis edilen yemekler de tamamen farklıydı, bambaşka şekilde hazırlanıyordu. O odalara girmeden önce mutlaka kapıyı çalıyorlardı, bizimkine ise paldır küldür dalıyorlardı. Bir güçlüğü öngörememiştim; Grafenhof'ta benden önce hiç pneumoperitoneum hastası olmamıştı, bu uygulamayı sadece teoride biliyorlardı, ama şimdi pratikte karşılaşmışlardı. Asistanın odasına enjeksiyon için giderken korkmuştum. Bunu daha önce hiç yapmadığını ama nasıl yapıldığını öğrendiğini söylemişti. Elimden gelen tek şey onu yönlendirmekti. Direktiflerim doğrultusuna cihazları hazırladı ve bana doğru uzattı. Beklemeye başladım, ama hiçbir şey yapmıyordu. Asistan cesaretini yitirmişti, inisiyatifi benim almam gerekiyordu. Yapması gerekenleri kelimesi kelimesine anlattım; iğneyi karnıma batırmasını, sonra bütün gücüyle itip karın duvarını delmesini, bir an bile tereddüt etmemesini aksi halde canımın inanılmaz yanacağını ve işlemin bir hayli kanlı olacağını söyledim. Asistan, Viyanalı bir bakanlık memurunun oğluydu, uzun boylu, çelimsiz ve son derece ukalaydı. Ama yeri gelince ürkek bir hanım evladı olabileceğinin farkındaydım. Ona cesaretini toplayıp, bütün vücut ağırlığıyla karnıma baskı yapması gerektiğini söyledim, bu işlemi Salzburg'daki başhekimin nasıl yaptığını anlattım. Ama asistan, Salzburg'daki atletik meslektaşının aksine, bu vahşi işlemi yapabilecek bir beden gücüne sahip değildi. Tahmin ettiğim gibi ilk deneme başarısızlıkla sonuçlandı. Ben acılar içinde kıvranırken, boşuna açılmış yaramdan kanlar fışkırıyordu. Ama işlemi gerçekleştirmek zorundaydık, dolayısıyla ikinci denemeye geçtik. Bu da o kadar amatörce yapıldı ki çığlık çığlığa kaldım, insanlar neler olduğunu merak edip koridora çıktı. Acemi adam karnımı yavaş yavaş delebilmiş ve bana gerek-

siz yere işkence çektirmişti. Sonunda sanki başarılı olmuş gibi orada dikildi ve kendinden memnun bir şekilde havanın karnıma girmesini ve içeride dağılmasını izledi. Ekipmanın da doğruladığı gibi mekanizma çalışıyordu. Havanın içime girdiği duyuluyordu ve ben yine asistanın yüzünde, bir süreliğine yok olan o küstah bakışları gördüm. Oysa bunu başardığına en çok kendisi şaşırmıştı. Bir süre daha orada yatırıldım, ardından da yine locaya döndüm. Daha önce hiçbir dolum sırasında bu kadar kan kaybetmemiştim; üstelik karnımdaki ağrı günlerce devam etti. Bir iltihaplanma olmasından korkuyordum, Grafenhof'taki ekipmanlara güvenmiyordum, temizlikleri için büyük bir itina gösterilmiyordu. Ama neyse ki bu olmadı, acılar da hafifledi. Sonrakiler düzgün olacak, dedim kendi kendime, öyle de oldu. Bana bir hastaya bu operasyonun beş yıl boyunca yapıldığı söylenmişti, ben de kendimi bu gibi bir duruma hazırlamıştım. Her dolumdan sonra, ayağa kalkıp yürüyebilecek hale gelince röntgen cihazına gidiyordum ve durum kontrol ediliyordu. Sonraki başarılı dolumlarda asistan yine kendisiyle gurur duyuyor, bu sayede tıbbi bilgisine yeni şeyler ekliyordu. Bulunduğum odadan çıkabilmek için her şeyi yaptım, kendime has bir jimnastik yöntemi bile geliştirdim ve sonunda, tahminimden daha erken bir zaman sonra açık havaya çıkma iznine kavuştum. Binanın çevresinde dolaşıyor, her gün bu rotayı biraz daha uzatıyordum. Hatta en uç sınırlara kadar bile gidebiliyordum. En çok oradaki köye gitmeyi istiyordum ama bu kesinlikle yasaktı. Bir gün bu yasağı çiğneyip, St. Veit ismindeki o köye indim. Köy sakinleri beni baştan ayağa süzüp kimliğimi, yani sanatoryumdan gelen bir hasta olduğumu hemen anladılar, buna karşın herhangi bir korku ya da panik göstermediler. Daha köye yeni varmışken halsizliğim doruğa ulaştı ve beni dönmeye sevk etti. Özgürlük benim için fazlasıyla yorucuydu. Bir an önce geri

dönüp ucuz çarşaflarımın altına girmekten başka bir şey düşünmüyordum. Ama özgürlüğün tadını bir kez almıştım, dolayısıyla köye başka keşif ziyaretleri de yaptım. Gizlice, yaptığım şeyin büyük bir ceza alma riskini taşıdığını bilerek, sınırları aşıp köyden birkaç parça şey bile satın aldım; bir defasında kalem ve kâğıt, bir başkasında ise tarak ve diş fırçası. Daha fazlasına bütçem yetmiyordu, hastalık parası diye anılan sosyal yardım oldukça düşüktü. Masraflarımı sigorta karşılamıyordu artık, beni çoktan gözden çıkarmışlardı. Sanatoryumdaki masraflarım da artık sosyal sigortadan değil, sosyal yardımdan ödeniyordu. Her öğleden sonra, ana binayla müştemilat arasındaki parkta oturuyor, elime bir kitap alarak kafamı dağıtmaya çalışıyordum. Orada otururken Verlain, Trakl ve Baudelaire okudum. Huzurlu bir döneme girmiş gibiydim. Bir gün, yine bankta oturuyor ve elimdeki gazeteyi inceliyordum. Ölüm ilanlarının olduğu sayfada şu not dikkatimi çekti: *Herta Pavian, kırk altı yaşında.* Bu benim annemdi. Adı aslında *Herta Fabjan*'dı, ama belli ki gazetedekiler ismini not ederken yanlış duymuştu, gazetenin bu bölümündeki ilanlar telefonla alınıyordu. *Herta Pavian!* Odama koştum ve yarı ölü halde yatağında yatan doktora annemin öldüğünü ve isminin yanlış yazıldığını söyledim, *Herta Fabjan* değil *Herta Pavian* yazmışlardı. *Herta Pavian, kırk altı yaşında* dedim durmadan kendi kendime, *Herta Pavian, kırk altı yaşında.* Cenazeye katılmak için Salzburg'a gitme izni istedim, verdiler. Annem, çocukluğunun büyük kısmını teyzesi Rosina ile birlikte geçirdiği Henndorf'a gömülmeyi istemişti, onun isteğine saygı duyduk. Ölümünden önce hayal ettiğim kadar boş olan evimize gittim. Ailem öyle bir telaş içindeydi ki, annemin öldüğünü bana haber vermeyi unutmuşlardı. Ama sonuçta bir şekilde gelmiştim, onlara sitem edecek halim yoktu. Antrede annemin giysileri asılıydı hâlâ, her odada da çamaşır yığınları vardı. *Kocasının gözleri*

önünde, bilinci *tamamen açık* şekilde ölmüş. O sabah ona biraz çay vermiş ve sohbet etmişler, sonra annem birden alnından aşağıya doğru bembeyaz kesilmiş. Bir anda kayıp gitti, dedi vasim. Sıcak içeceğin son damlası şahdamarını yırtmış. O geceyi annemin öldüğü odada geçirdim. Annem beyaz bir çarşafa sarılıp büyükbabam gibi basit beyaz bir tahta tabuta konmuştu. Henndorf'taki küçük köy mezarlığında yüzlerce kişi bir araya geldi. Annem hayatı boyunca inançlı biri olmuştu, kuşkuyla baktığı kiliseye de saygısı vardı. Bir Katolik cenazesi istemişti. Biz Henndorf'a geldiğimizde tabut hâlâ küçük, beyaz badanalı morgdaydı, sonra akrabaları olduğu söylenen çiftçi çocukları tarafından kiliseye taşındı. Cenaze ağıtından sonra, çoğu annemin akrabası olan yüzlerce kişiden oluşan uzun bir merasim alayı oluşturuldu. Tabutun arkasında vasim ve büyükannemle birlikte yürürken, birden bir kahkaha krizine yakalandım ve tören boyunca onunla savaşmak zorunda kaldım. Sürekli *Pavian* sözcüğünü duyuyordum, sonunda tören bitmeden oradan kaçmak zorunda kaldım. Kulaklarım *Pavian! Pavian! Pavian!* diye çınlıyordu. Köyden kaçarcasına çıktım, ailemi bile beklemeden Salzburg'a geri döndüm. Evin bir köşesine kıvrıldım ve onların dönüşünü bekledim. Ertesi gün Grafenhof'a döndüm, orada birkaç gün boyunca yataktan çıkmadan, örtüyü kafama kadar çekerek, hiçbir şey görmek ve duymak istemeyerek yattım. Ancak erteleme lüksüm olmayan enjeksiyon zamanı kapıya dayanınca aklım başıma geldi. Artık her şeyimi kaybettim, diye düşünüyordum, artık yaşamım tamamen anlamsız hale geldi. Kendimi rutin akışa bıraktım, her şeye tamam dedim, ne olursa olsun karşı koymadım, bütünüyle boyun eğdim. Kendimi her türlü müdahaleye açtım, ama yapılan her şeyi hayal meyal yaşıyordum; neler olduğunu tam olarak idrak edemiyordum. Her şeye ancak belli bir mesafe koyarak katlanabiliyordum. Bu şekilde birkaç hafta

geçirdim. Bir gün uyandım ve hukuk doktorunun dışarıya taşındığını gördüm, gece, ben farkına varmadan ölmüştü. Yerine gelen kişiyi tanımaya fırsat bulamadan da ikinci kata, güneye bakan odalardan birine taşındım. Bu odalarda üç hasta bulunurdu. Neden oraya nakledildiğimi bilmiyorum. Bu odadan, karlı kaplı devasa Heukareck'in eteklerindeki vadinin üst kısmını görebiliyordum. Binanın böyle manzaralar sunduğunu o zamana kadar bilmiyordum. Genel durumum, bu odaya taşınır taşınmaz, sanki morgdan dışarıya çıkarılmışçasına düzelmeye başladı. Bu yer değiştirmenin nedenini sordum ama kimse yanıt vermedi. Şimdi yine verandaya gidebilirdim, loca hastaları bundan mahrum bırakılıyordu. Artık daha büyük bir hareket özgürlüğüm vardı ve bir kez daha kendimden başka insanları görüyordum. Locada kaldığım süre boyunca yalnızca kendimle iletişim kurabilmiş ve yalnızca kendimle ilgilenmiştim. Şimdi yine çevremde başka insanlar da vardı, hem de bir sürü. Giderek düzeliyordum, buna hiç şüphe yoktu. Tıpkı hatırladığım gibiydi herkes; duygusuz, yaşamdan bıkmış halde, yan yana dizilmiş olarak en önemli görevlerini yerine getiriyor, tükürük hokkalarını doldurup duruyorlardı. Yatağım bu kez öncekinin aksine baştan üçüncüydü, sondan değil. Bu yeni yerimden köye de bakabiliyordum. Kuralları her gün çiğnemeye kararlıydım, köyü gizlice her gün ziyaret edecektim. Durumumun düzelmesini istiyorsam Grafenhof'un yasalarını çiğnemek zorundaydım. Şimdi yeniden büyük bir tutku içinde sağlığıma kavuşmayı istiyordum. Bu kararı kendime sakladım, onu en büyük sırrım olarak gördüm. Burada sadece ölüm arzusu, ölüm dürtüsü, ölüm hazırlığı vardı, bu yüzden yaşam arzumu ve dürtümü saklı tutmak zorundaydım. Kendimi ele vermemeliydim. Elimden geldiğince diğerlerinin ölümcül korolarına katıldım, ama içimden bütün gücümle buna karşı koydum. Sırrımı saklamak için bu aldatmacayı sürdürmeliy-

dim. Buradan en kısa zamanda kurtulmak zorundaydım. Ama bunu başarmak için, buradaki kuralları çiğneyebilecek kadar güçlü olmalıydım. Kendi yasalarıma göre yaşamak zorundaydım. Kendi yasalarıma uyarken onlarınkileri çiğnemeliydim. Doktorların önerilerini bir noktaya kadar, benim için faydalı olabileceği noktaya kadar dinlemeli ve onları iyice gözden geçirmeliydim. Hayatımı kendi ellerimin arasına almalıydım artık, en önemlisi de, hayatımı zihnimde hissetmeli ve kötü şeyleri zihnimden uzaklaştırmalıydım. Zararlı olan şey doktorlardı, buradaki sistemdi. Sorunlarımın bütün kaynağı doktorlardı. Böyle düşünmek zorundaydım, artık kendimi düşünüp ilerlemem gerekiyordu. Bir yandan, Grafenhof benim için kaçınılmaz şekilde faydalıydı, barındırdığı klinikler ve tıbbi aygıtlar sağlığıma kavuşmam için hayati gereklilikteydi ve onlardan yararlanmalıydım; ama diğer yandan onların beni kullanmalarını kesinlikle engellemeliydim. Kendimden beklediğim şey daimi bir teyakkuz haliydi, hepsinden öte, doktorların üstümde denediği şeylere çok daha keskin bir şekilde dikkat göstermeliydim. Kurallara ve personelin üstümdeki egemenliğine alenen boyun eğmeli ama mümkün olan her an onlara gizlice direnmeliydim. Bunu başarmak için gerekli deneyime sahiptim, ayrıca yeterince kurnazdım ve tıbbi bilgim de vardı. Doktorlar ve yandaşlarını *ben* kontrol etmeliydim, onlar beni kontrol edemeyecekti ve bu başarması hiç de kolay bir şey değildi. Böylece kendimi Grafenhof'ta hüküm süren yasalardan soyutladım. Her boş anımda dikkatlice tıbbi makineleri inceledim, dikkatimi bir saniye bile kaybedersem o makinelerin cehalet ve ilgisizlik yüzünden anında birer felaket aletine dönüşebileceğini biliyordum. Kısa sürede her şeyi kontrolüm altına aldım, hem bitmeyen muayeneleri, hem bu muayeneleri yürütenlerin kararlarını; her şeyi. Gözümden hiçbir şey kaçmıyordu, en azından en önemli şeyler. Ne kadar streptomisine ihti-

yacım olduğunu doktorlar değil *ben* belirliyordum, ama kararı kendilerinin verdiklerini düşünmelerini sağlıyordum, yoksa hesaplarım tutmazdı. İşkencecilerime, kararları onların verdiklerini düşündürtüyordum, oysa olacakları sadece ben belirliyordum. Uyguladığım yöntemin harikuladeliği, tasarımımın başarısı, hesaplarımın tutarlılığı beni bile şaşırtıyordu. Bu hokkabazlık işinde akıl almaz bir beceri kazanmıştım. Artık PAS içmemim gereksiz olduğunu düşününce, doktorlar da artık PAS almamam gerektiğine karar vermişlerdi; ama aslında bütün olayı ben kurgulamıştım, onların gözlerini ben bağlamıştım. Diğer bütün ilaçların miktarını da ben belirledim, sonunda da hepsini en aza indirdim. Zaten artık bu berbat kimyevi şeylerden iğrenmiştim, hepsi tam anlamıyla bir ihmalkârlık abidesiydi. Karnımın nasıl yarılması gerektiğini, havanın içeriye nasıl verileceğini *ben* belirliyordum. Asistan bunları *kendisinin* yaptığını sanıyordu, ama tüm emirleri ona *ben* vermiştim. Evle olan ilişkim tamamen kopmuştu, ailemden hiçbir haber alamıyordum. Sanırım nasıl olduklarını da merak etmiyordum. Onları engelleyecek hiçbir şey yoktu, ölmüş olanlar onları artık alıkoymuyordu, ama yine de bana hiç yazmıyorlardı. Herhalde kendilerince nedenleri vardı. Hiç mektup almadım, hiç de beklemedim. Kendimi Verlaine ve Trakl'a gömdüm, ayrıca Dostoyevski'nin ünlü romanı *Ecinniler*'i okudum. Daha önce hiç bu kadar sürükleyici bir kitap okumamıştım, ayrıca o güne kadar okuduğum en kalın kitaptı bu. Üstümde güçlü bir ilaç etkisi yaratmıştı ve bu etki bir süre daha devam etti. Eve döndüğümde bile bir süre başka kitap okuyarak bu etkiyi kaybetmek istemedim. Başka bir kitap okursam hayal kırıklığına uğrayabilirdim. Haftalarca başka şey okumadım. *Ecinniler*'in müthiş kalitesi beni güçlendirmişti; bana izleyebileceğim bir yol göstermiş, doğru yolda, *beni dışarıya götüren yolda* olduğumu söylemişti. Benim de bir

kahraman edasıyla tecrübelenebileceğim bu vahşi ve büyük eserin etkisiyle çarpılmıştım. Edebiyat benim üzerimde nadiren böyle bir etki yapardı. Köyden aldığım küçük kâğıtlara önemli gördüğüm bazı tarihleri, hayatımın önemli dönüm noktalarını not etmeye başladım; o an için son derece net olan birçok şeyin, ileride giderek silineceğinden, kaybolacağından; ya da onları yazacak gücü ileride kendimde bulamayacağımdan korkuyordum. Bu kâğıt parçalarında, kurtarılması gerekenleri, bana değerli görünen her şeyi eksiksiz olarak kurtarmayı deniyordum. Bunu yaparken kendi çalışma şeklimi, davranış tarzımı, kendime has rezilliğimi, alçaklığımı, kendi kabalığımı, nevi şahsıma münhasır zevkimi; başka hiç kimseninkilere benzemeyen özelliklerimi keşfediyordum. Hangisi önemliydi? Hangisi kayda değerdi? Her şeyi unutulmaktan kurtarıp önümdeki yüzlerce kâğıda aktarmak zorunda olduğuma inanıyordum. Artık beynime güvenim yoktu; hiçbir şeye güvenim yoktu çünkü. Şiir yazarken duyduğum utanç düşündüğümden daha büyüktü, böylece şiir yazmaya da son verdim. Büyükbabamın kitaplarını okumayı denedim, ama imkânsızdı; bu süreçte çok şey yaşamış, çok şey görmüştüm, onları bir kenara koydum. Aradığım şey *Ecinniler*'deydi. Sanatoryumun kütüphanesinde bu tür başka müthiş kitaplar aradım ama yoktu. Kapağını açıp hemen tekrar kapattığım kitapların yazarlarından söz etmek bile son derece gereksiz, değersizlikleri ve işe yaramazlıkları tiksindirici düzeydeydi. *Ecinniler* haricindeki edebiyat benim için zaman kaybıydı, onun gibi başka kitaplar olduğuna emindim. Ama bunları sanatoryumun kütüphanesinde aramak manasızdı, orası hıncahınç zevksizlik ve ahmaklıkla doluydu, sadece Katoliklik ve Nazilik temalı kitaplar vardı. Peki ama *Ecinniler* gibi başka kitaplara nasıl ulaşacaktım? Tek yapabileceğim Grafenhof'tan bir an önce ayrılmak ve kendi ecinnilerimi bulma özgürlüğüne kavuşmaktı.

Çıkmak için yeni bir gerekçem daha olmuştu. Röntgen cihazının başında hep daha iyiye gittiğimi duymayı istiyordum, gerçekten de gün geçtikçe daha iyiye gidiyordum. Artık köyün ötesine de gezintiler yapıyordum, çevreyi iyice öğrenmiştim. Bana daha önce karanlık ve itici gelen her şey, birden o kadar da karanlık ve itici gelmemeye başladı; çirkin ve tehditkâr dağlar, aslında öyle değildi. Bana canavar gibi gelen insanlar artık öyle görünmüyordu. Artık daha rahat nefes alabiliyordum, giderek daha derinden, daha çok. Neredeyse tüm bakım paramı harcamam gerekse de, haftada bir kendime *Times* gazetesi ısmarlıyordum; hem İngilizcemi tazeliyor hem de hızla değişen dünyada olup bitenleri izliyordum. Bir gün köydeki kilisede org çalan kadınla konuşma cesaretini buldum, birlikte kilisede bir şan dersi kararlaştırdık. Söz verdiği gibi bir değil, üç saat ders yaptık, notalara bakarak Bach'ın kantatlarını ve *Anna Magdelana'nın Şarkı Kitabı*'nı söylemiştim, o da orgla eşlik etmişti. Ardından benden, bir sonraki Pazar, Haydn'ın ayininde bas soloyu seslendirmemi istedi. İçimi tıka basa şişiren hava, bu bas soloyu söylememi engellememişti. Elbette orgcuyla hafta içinde, doktorların haberi olmadan buluşmaya devam ettim. Onunla kilisede müzik yapmak için buluşuyor, Bach'ın, Handel'in büyük oratoryolarına çalışıyorduk. Henry Purcell'ı o zamanlar keşfetmiştim, Haydn'ın *Yaratılış*'ındaki Rafael'i seslendirdim. Sesimi kaybetmemiştim, aksine haftadan haftaya daha da gelişiyordu, tekniğimi giderek kusursuzlaştırıyordum. Kilisedeki bu müzik derslerini iple çekiyordum. Yapılan bütün uyarılara karşın, şimdi bir kez daha doğru yoldaydım: Müzik benim Alınyazımdı. Köye yaptığım ziyaretleri ve kilisedeki dersleri daha fazla gizleyemedim; doktorlar bu yaptığımdan dolayı beni azarladı, hayatımı nasıl riske attığımı göstermeye çalıştı. Beni sanatoryumdan atmakla tehdit ettiler ve köye gitmemi kesinlikle yasakladılar. Ama ar-

tık hiçbir yasağa boyun eğmeye niyetim yoktu. Şarkı söylemeden duramazdım, ne pahasına olursa olsun Grafenhof'u bir an önce terk etmeye kararlıydım. Ayrıca sonuçta haftalardır şarkı söylüyordum ve hiçbir sorunla karşılaşmamıştım, hatta aksine genel durumum o kadar düzelmişti ki müziğin beni sağlığıma tekrar kavuşturacak şey olduğuna inanmaya başlamıştım. Doktorlara göre bu saçmalıktan ibaretti, benim deli olduğumu düşünüyorlardı. Müziği bir hayat alıştırması olarak görmeye başladım. Ama yine de köye, en azından müzik icra etmek amacıyla daha fazla gitmeye cesaret edemedim. Şanssızlığımı orgcu arkadaşıma anlattım. Kendisi bir Viyanalıydı, bir sanatçıydı, müzik akademisinden mezun bir profesördü. Savaş sırasında Grafenhof'a gönderilmiş, bunun sonucunda da gerçek bir akciğer hastası haline gelmişti. Daha sonra da köyden ayrılmamıştı. Artık en sevdiğim dostum, yeni öğretmenim, güvenebileceğim tek insan oydu. Gidebildiğim her zaman onu ziyaret ediyordum. Ama artık müzik yapmaya cesaret edemiyorduk, kendi cesaretimizden, ölüme böyle meydan okuyuşumuzdan korkmuştuk. Böylece doktorların tehditleri sonucunda, uygulamalı müzik yerine teorik müziğe geçtik. Her bulduğum fırsatta sanatoryumdan kaçıp düşkünler yuvası denen yere koşuyordum, öğretmenim orada, çatının altındaki tahta odada oturuyor oluyordu. Orası bir sığınak gibiydi, benim için de gerçekten bir sığınak haline gelmişti. Bu odada kendimi tekrar bulmuştum, hayatımın olmazsa olmazları tekrar ortaya çıkmıştı. Bir gün her zamanki gibi verandaya girdiğimde gözlerime inanamadım; orkestra şefi olan arkadaşım yatağımın üstünde oturuyordu. O gün gelmiş ve bana bir sürpriz yapmak istemişti. Grafenhof'tan sağlam raporuyla taburcu edildikten sonra, ki yanılmıyorsam bir yıl kadar önceydi bu, hakiki bir yolculuğa çıkmıştı. Adriyatik'te deniz banyosu yapmış, ardından da bir akciğer hastasının işleyebileceği en aptal-

ca suçu işlemişti: Kumsalda güneşlenmişti. Motosikletle gittiği İtalya'dan ambulansla Avusturya'ya dönmüştü. Viyana'da yapılan zorlu bir ameliyatla göğüs kafesi yarılmış, sağ akciğeri tamamen alınmıştı. Grafenhof'taki çoğu insan gibi o da şimdi arkasında veremin damgasını taşıyordu: Sırtından kalçasına kadar inen bir ameliyat izi. Hayatta kalabileceğine kendisi bile inanmamıştı, şimdi burada olabildiğine şaşırıyordu. Birbirimize yaşadığımız şeyleri anlattık, ki hiçbirisi neşeli şeyler değildi. Ama *onun* anlattıkları, *benim* sağlığıma kavuşmak için verdiğim kararı sarsacak güçte değildi. Tersine şimdi *ben* ona örnek oluyordum. Onunla Grafenhof'ta daha ne kadar kaldığımı tam olarak bilemiyorum, o da bilmiyor, belki bir yıldan fazlaydı. Aslında bunu kolayca öğrenebilirim, ama canım takvime bakmak istemiyor. Grafenhof'ta toplamda ne kadar süre kalmıştım? Sonunda ne zaman tam olarak taburcu olmuştum? Hatırlamıyorum. Hatırlamak istemiyorum. Bir gün taburcu edilmeyi talep ettim çünkü artık zamanının geldiğini düşünüyordum, ama doktorlar hemen reddetti. Oysa ben, içimde hâlâ hava olduğu halde, geceleri yatağımda dönüp durmak yerine çıkıp dolaşıyor, Schwarzach Vadisi'nin derinliklerine, aşağıya doğru iniyor, dar geçitlerden, insansız karanlık sokaklara gidiyordum. Gece hemşiresi iyi geceler dileyip ışığı kapatınca ben ortadan yok oluyordum. Köyden bir kızak kiralamıştım, onu gündüzleri bir ağacın arkasına saklıyor, gece olunca da atlayıp kendimi aşağıya bırakıyordum. Artık ayrılmak istiyordum, sonunda da ayrıldım. Taburcu edilmem gerektiğini düşünen *bendim*, ama doktorlar beni taburcu edenin *kendileri* olduğunu sanıyorlardı. Bu sapıkça yerden, bu tıbbi felaket değirmeninden, ömür boyu altında ezilmemek için kurtulmak zorundaydım. Doktorlardan, Grafenhof'tan uzağa gitmek zorundaydım. Soğuk bir kış günü, *sorumluluğu kendim üstlenerek*, gerekli gördüğüm herkese veda ederek ayrıldım. Çantamı köye kadar

sürükledim, otobüse binip Schwarzach'a gittim. Oradan eve gitmek de iki saatimi aldı. Beni beklemiyorlardı, yaptığım sürpriz ailemi şok etti. Artık bulaşıcı değildim, ama iyileşmiş falan da değildim. Kendi olanaklarına göre beni bir süre doyurdular. Bir iş bulmam gerekiyordu, ama bu kolay değildi, zira ne iş yapacağıma dair bir fikrim yoktu. Şarkıcılık ya da tüccarlık söz konusu bile değildi. Böylece haftalarca yine kara kara düşündüm; bu süreçte, Salzburg'dan ve onun sakinlerinden bir kez daha nefret ettim. Birçok işe başvurdum, ama olmadı; üstelik de hasta olduğum için değil. Pneumoperitoneuma karşın rahatlıkla çalışabilecek haldeydim ama içimde çalışmaya dair hiçbir istek yoktu. Herhangi bir iş ya da çalışma fikri beni tiksindiriyordu. Çalışan insanların ahmaklığından iğreniyordum, onların ne kadar mide bulandırıcı olduğunu, faydasızca ve amaçsızca yaşadıklarını görüyordum. Sadece hayatta kalabilmek için birisinin yanında çalışma fikri beni dehşete düşürüyordu. İnsanların içine çıkınca onlardan adeta geri kaçıyordum. Sorun, sosyal yardımımın çok az olmasıydı. Ne zaman Mozartplatz'daki kurumdan para almaya gitsem, utanç doluyordum. Bir sürü yeteneğim vardı, ama bir tanesi eksikti; düzenli bir işe tutunamıyordum. Hemen her hafta, Sankt-Julien Sokağı'nda bugün de hâlâ bir muayenehanesi olan akciğer uzmanına görünüyordum ve karnıma hava doldurma işlemini yapıyordu. Açıkçası bu ziyaretleri iple çekiyordum, zira kafa dağıtma konusunda çok işime yarıyordu. Ayrıca bu uzman, hakikatten *faydalı* şeyler konuşabildiğim, bir şeyler tartışabildiğim tek insandı. Ona yardım eden kadın da sempatik biriydi. Bir defasında –neden bilmiyorum, büyük ihtimalle umursamamıştım– bir randevuyu kaçırdım. Normalde on gün sonra dönmem gerekirken arayı uzattım ve ancak üç ya da dört hafta sonra tekrar gittim. Uzmana randevu zamanını geçirdiğimi de hatırlatmadım. Sadece uzandım ve o

da her zamanki gibi hava enjekte etmeye başladı. Bunun sonucu ağır oldu, damar tıkanıklığına yol açtı. Doktor ve yardımcısı, beni baş aşağı çevirip tokatladılar. Verdikleri hızlı tepki hayatımı kurtardı. Artık çoktan on dokuz yaşına gelmiştim. Pneumoperitoneumu mahvetmiş ve kendimi bir kez daha Grafenhof'a gidecek hale sokmuştum. Ama bunu reddettim ve oraya asla geri dönmedim.

Thomas Bernhard hayatının en karanlık, en kısıtlayıcı ve kurucu dönemlerine tanık etmeye devam ediyor okuru. İkinci Dünya Savaşı sonrasının baskıcı ve boğucu atmosferinde verem gibi ölümcül bir hastalıkla boğuşmak, hem kendini hem de toplumu sorgulatan bir deneyim haline dönüşmüştür. Bernhard son derece ilkel koşullarda, toplumun çeşitli kesimlerinden insanlarla birlikte ölümü beklerken, doktorların ve onların hem bilgisiz hem duygusuz yaklaşımlarının, yanlış teşhis ve tedavilerinin kendinde her anlamda yarattığı hasara karşı koyabilme gücünü yine kendinden alacaktır.

Azim ve kararlılıktan ziyade doktorlarda simgeleştirdiği toplumsal tiksinti ve nefretle beslenen, çelişkili bir ruh halidir onunki. Yine de kendini iyileştirme, kendini kurma ve yeniden yaratabilme; genç, hasta ve yalnız Thomas'ı, Thomas Bernhard yapan en önemli adım olacaktır.

adımlar schritte KİTAPLAR
ALMANYA AVUSTURYA İSVİÇRE

Ernst Reuter Girişimi
Ernst Reuter Initiative
Kültürlerarası Diyalog ve Anlaşış İçin
für Dialog und Verständigung der Kulturen

ISBN: 978-975-570-783-9
9 789755 707839

12 TL

www.selyayincilik.com
www.twitter.com/selyayincilik
www.facebook.com/SelYayincilik
www.instagram.com/selyayincilik